№ 183 ՈՒՐԲԱԹ, 19 ՕԳՈՍՏՈՍԻ

1916
ՔԱՌԱՍՈՒՆՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՈՒՐԲԱԹ, 19 ՕԳՈՍՏՈՍԻ № 183

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 7 ամսվանը 6 րուբլի. ամսական 85 կ.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 6 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Соломоновская ул., № 21.
Tiflis, Rédaction „Mschak"
Խմբագրատան տելեֆոն № 2—53

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի եւ տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզւով

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20—10 կոպ.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՄՇԱԿ

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ».
TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

ՕԳՈՍՏՈՍԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՅ ՎԵՐՋԸ 5 ՌՈՒԲԼԻ
Բաժանորդագրութիւնն ընդունվում է իւրաքանչիւր ամսի 1-ից սկսած։ Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն և 40 կ. Նամականիշ։ ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ և 40 կ. չուղարկողների խնդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ ԿԸ ԹՈՂՆՎԵՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ։

Յայտարարութիւնների համար պիտի վճարել՝ I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կ., IV երեսի վրա—10 կոպէկ։

ԱՆԳՈՐԾ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԻ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ Է
ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷԻ
ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ
Երկերի
բաղկացած ՉՈՐՍ ՀԱՏՈՐԻՑ, որոնց գինն է ճանապարհածախսով 6 րուբլի։
Դիմել «Մշակի» խմբագրատունը։
տռ. (օ. մ.) 684. 10—3

Վ. և Ստ. ՍՄԲԱՏԵԱՆ ամուսինների ուսումնարանում և մանկական պարտէզում
միջնակարգ դպրոցներ պատրաստվող բոլոր երկսեռ երեխաները անցեալների պէս, բացի մէկից, քննութիւնները աջող բռնեցին։ Ընդունելութիւնները սկսած են. հայերի համար մայրենի լեզուն պարտադիր է։ Պարապմունքները սեպտ. 1-ից։ Փող. Պասկևիչի, № 13.
տռ. (21, 27) 691 3—1

Ծախվում է
ԿԱԹՆԱՏԱՆ
ամբողջ կահ կարասիքը. դիմել կաֆէ «Ցենտրալ», Երևանեան հրապարակ։
տռ. (ա. օ.) 689. 3—1

Արտասահմանից փոխադրվելով
ԲԺԻՇԿ
Ա. Դ. ՃԱՀԲԱԶԵԱՆ
Նախկին ասիստենտ Բերլինի համալսարանի կլինիկաների
Մասնագէտ կանանց հիւանդութիւնների, մանկաբարձութեան, կանանց միզասեռական օրգանների և նրանց վեներական հիւանդութիւնների։
Ընդունում է ամէնայն օր երեկ. ժ. 5—7-ը, Մելիք-Ազարեանի տանը՝ Верійскій спускъ, № 1, кв. 19։ Հեռախօս 1—96.
տռ. (ա.օ.) 586. 100—30

Բեռլինի համալսարանի
ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Գ. Գ. ՄԵՀՐԱԲԵԱՆՑ
ՆԵՐՔԻՆ հիւանդութիւնների բնդունելութիւն. առանձնապէս կրծքի, թոքերի, ԹՈՔԱԽՏԻ և սրտի. բժշկութիւն նաև խառն ՏՈՒԲԵՐԿՈՒԼԻՆՆԵՐՈՎ, արհեստական ՊՆԵՎՄՕՏՕՐԱՔՍՈՎ։ Թոքերի և սրտի, նաև ուրիշ օրգանների քննութիւնը և լուսանկարելը լուսաւորված ՌԵՆՏԳԵՆԵԱՆ ՃԱՌԱԳԱՅԹՆԵՐՈՎ։ Ամէն օր՝ 9—1 ժամ ցեր., բացի կիրակի օրերից. Бебутовская 23, тел. 7—92.
տռ. (ա.օ.) 487. 100—61

ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱՐԱՆ ԵՒ ԼԱԲՈՐԱՏՕՐԻԱ
ԿԼՕՆՃԵԱՆ ԱՄՈՒՍԻՆՆԵՐԻ
Պլոմբ.—ոսկուց, պլատինից, արծաթից, փարփորից և այլն։
Ատամի հեռացումը առանց ցաւի։ Արհեստական ատամներ ոսկուց (առանց քիմքի) և կաուչուկից՝ կատարելագործված մեթօդով։
Ընդունելութիւն 10—2 առաւ., 4—6 ժ. երեկ.։
Լերմոնտովսկայա փողոց № 1 մուտքը պերէուլոկից։
տռ. (ա. օ.) 622. 100—19

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ՌՈՒՄԻՆԻԱՅԻ ՀԱՆԴԷՍ ԳԱԼՈՒ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

II

Առաջին իսկ հայեացքից աչքի է զարնում նոր դաշնակցի հանդէս գալու խոշոր նշանակութիւնը։ Նա օղակված է երկու թշնամական երկիրներով՝ Աւստրո-Ունգարիայով և Բոլգարիայով։ Նրա չէզոքութիւնը ապահովում էր իր հարևանների թիկունքը, հնարաւորութիւն էր տալիս նրանց հեռացնելու Բալկանները, ներձևաւոր կապ հաստատելու և կենդանի յարաբերութիւն ստեղծելու Թիւրքիայի և Արևելքի հետ։ Գերմանիան ոչ միայն իր դիկտատուրային ենթարկեց Բալկաններն ու Փոքր-Ասիան, այլ և ուժեղ պաշարի նոր աղբիւրներ ու միջոցներ որոնեց թէ յափշտակած երկրամասերում և թէ նոյն իսկ Ռումինիայում։

Միւս կողմից Ռումինիայի չէզոքութիւնը կաշկանդել, մեխել էր դաշնակիցներին մի անշարժ կէտի վրա. նա մի զոցված դուռ էր, որ փակել էր Բալկանները ամենից առաջ Ռուսաստանի առաջ։ Սա ունէր ռումինական սահմանագլխին մակաղած կէս միլիոնից աւելի մի հսկայական զօրաբանակ, որ անկարող էր վրա հասնել և Բալկանների խորքում անխնայ ոճրագործող Բոլգարիային հարկաւոր սանձի տակ առնել։ Գերմանիան իր վասալների հետ միասին խրախճանքի պար էին բռնել և յաղթական քայլերգով ճեմում էին Սերբիայի, Չերնոգորիայի և Ալբանիայի վրայով։ Գերմանական ճմլող ու արիւնոտող բռունցքը զարդանդ էր ազդում երկու չէզոքների— Ռումինիայի և Յունաստանի վրա։ Դաշնակիցները անճար համբերատարութեամբ դիտում էին սանձարձակ թշնամու բնքնահաճ աւերումներն ու յօշոտումները։

Վերջապէս կատարվեց վաղուց ըղձացած ակտը. բացվեց դաշնակիցների առաջ փակ դուռը և տուեց նրանց առաջխաղացման ամենակարճ և ուղիղ ճանապարհը դէպի իրանց նպատակատեղին։

Մեծ է դաշնակիցների դիւանագիտական յաղթութիւնը, որին անխուսափելիօրէն պիտի հետևեն ստրատեգիական խոշոր աջողութիւնները և քաղաքական դրական արգիւնքները։ Ռուսաստանի առաջ ընկած է այժմ այն հարթ ճամբան, որ տանում է ուղիղ դէպի Բոլգարիայի ծոցը. իսկ բոլգարական համարեա ամբողջ զօրքը (300,000 հոգի) զբաղեցրել են դաշնակիցների միացեալ զօրագնդերը Յունաստանի սահմանագլխին. բոլգար-ռումինական սահմանագլխին կենտրոնացած են բոլգար-աւստրո-գերմանական փոքր անբաւարար քանակով, որոնք երկար դիմադրելու ոյժ չը պիտի ունենան ռուս-ռումինական գերաքանակ զօրքի առաջ։ Հարաւից պիտի վեր բարձրանան գեներալ Սարրայլի զօրքերը և հետզհետէ մաքրելով աւերված Սերբիան, կտրելու են Աւստրիայի և Գերմանիայի առաջ բալկանները տանող ազատ ճանապարհը, սեղմելու են բոլգարներին իրանց սահմաններին։ Եւ մէթէ հեռու է այն ապագան, երբ Բոլգարիայում պիտի դիմաւորեն իրար համարեա բոլոր դաշնակիցների զօրքերը՝ ֆրանսիական, անգլիական, սերբիական, իտալական, ռուսական և ռումինական։

Երկրորդ անգամ իրան ճակատագրական աւանտիւրիայի ենթարկած Բոլգարիայի ներքին դրութիւնը կարելի է այժմ իսկ պատկերացնել հետևեալ խօսքերով, «Միտը ծառին դողդողում է՝ վա՜յ, վա՜յ, վա՜յ»։ Բալկանեան երկրորդ պատերազմի ժամանակ նրա դէմ ելան և երկաթէ օղակներով շրջապատեցին նրան բալկանեան բոլոր հարևանները՝ ռումինները, սերբերը, յոյները և չերնոգորցիները, այժմ դրանց միանում են եւրոպական մեծ պետութիւնների զօրքերը, բացի իր երկու պատրոններից՝ Աւստրիայից և Գերմանիայից, որոնք, աւա՜ղ, անզօր պիտի լինեն այլևս զգալի կերպով օգնութիւն հասցնելու Ֆերդինանդի կառավարութեանը։

Բոլգարիան ջարդվելուց, յաջորդ «զոհը» լինելու է Թիւրքիան, որի վիճակը նոյնքան ճակատագրական է, որքան Բոլգարիայինը։ Էնվէր-փաշան էլ՝ իր հոգեհարազատ Ֆերդինանդի նման, ի զուր պէտք է օգնութիւն ակնկալէ իր հզօր պատրոններից, ամեն մի հզօրութիւն իր սահմանն ունի։ Կիսաուժասպառ Վիլհէլմը մտածելու է ամենից առաջ իր սեփական հայրենիքի պաշարված և հետզհետէ վտանգվող դրութեան մասին։ Ի՞նչ է մնում անել Թիւրքիային։ Պոլսում բանակած գարնիզոնները չեն կարող պաշտպանել մայրաքաղաքը գերաքանակ դաշնակիցների յախուռն արշաւանքի առաջ։ Միակ ելքն այն է, որ նա յետ քաշէ իր ցրված զօրքերը Եգիպտոսից, Պարսկաստանից, Արաբիայից և նոյնիսկ Թուլացնէ իր պաշտպանողական դիրքը ռուսների առաջ Փոքր-Ասիայում և անգլիացիների առաջ Միջագետքում։ Ի զուր ջանքեր։ Մահացու հարուածների պիտի ենթարկվէ Թիւրքիան արևելքից ու արևմուտքից։ Դատապարտելի յանցանք կը լինի, անշուշտ, եթէ դաշնակիցները համաձայնվէին սեպարատ խաղաղութիւն կնքել Ֆերդինանդի և Էնվէր-փաշայի կառավարութիւնների հետ։ Ցարգել և հաշւի առնել կարելի է միայն, եթէ այդ երկու երկիրներում առաջանան ներքին ազատագրական յեղափոխութիւններ սեփական կառավարութիւնների և պետական տիրող սիստեմների դէմ։

Ջախջախել Բոլգարիային և Թիւրքիային, նշանակում է զրկել Գերմանիային իր երկու զինակից վասալներից, վերացնել նրա ոյժն ու ազդեցութիւնը Բալկաններում և Թիւրքական երկրամասերում, կղզիացնել և պարփակել կատաղի վագրին գործողութիւնների նեղ շրջանակներում։ Նուաճել Բոլգարիան և Թիւրքիան, նշանակում է վերջ տալ պատերազմին Բալկաններում, իսկ դա, իր հերթին, նշանակում է, ամենաշնչական հարուածով կրճատել առհասարակ համաեւրոպական պատերազմի ընթացքը։

Սակայն Ռումինիայի հանդէս գալը ստեղծում է մի այլ նոր ռազմաճակատ ևս։ Դա աւստրո-ռումինական ֆրօնտն է։ Ռուսական և իտալական հարուածներից խոցոտված կարկատան պետութիւնը դատապարտված պիտի լինի նոր ճեղքուածքներ բաց անելու իր խարխլած կազմի մէջ ռումինական սահմանի կողմից։ Ի՞նչ կարող է անել Ֆրանց-Յովսէֆը, Վիլհէլմի բեցեպտներին գերի դարձած այդ զառամեալ միապետը, երբ իր աչքի առաջ մէկը միւսի յետևից ճարճատվում են և զուցէ շուտով պիտի փլեն սրով ու հրով կառուցված շէնքի սիւները։ Այն Աւստրիան, որ անգամ Թիւրքիայից զօրք խնդրելու հրամայական կարիքն ունէր՝ իր գալիցիական ֆրօնտի համար, այժմ ճիգ պիտի թափէ ռումինական ֆրօնտի համար վերջին ոյժերը հաւաքելու։ Գերմանիայի օգնութիւնն էլ իր չափ ու սահմանն ունի։ Կարկատան երկրի մի ծայրը պաշտպանէ, վերջապէս, Գերմանիան. Գալիցիան, Տրիեստը, թէ՞ Տրանսիլվանիան։ Եւ մինչև ե՞րբ կարող է նա օգնութիւն հասցնել իր կիսագիականացած հարեւանին. չէ՞ որ շատ հեռու չէ այլևս այն օրը, երբ դաշնակիցներից սպառնացող վըտանգը կը հասնէ իր իրականացման Բէլգիայում, Հիւսիսի ափերում և Լեհաստանում։

Ահա ի՜նչ փայլուն պերսպեկտիվների նախադուռ է բաց անում դաշնակիցների համար Ռումինիայի հանդէս գալը։

Այժմ հերթը պատկանում է Յունաստանին։

Մաս առ մաս իրականանում է մեր նախնական անխախտ ու անսասան լաւատեսութիւնը։

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԱՂՔԱՏՈՒԹԻՒՆ

(Ֆրանկ Մօլնարից*)

Ժամանակը՝ ցերեկվայ 5 ժամն է։ Գործողութեան տեղը՝ Րինգպրասսէն, ուր մէկը միւսի ետևից վառում են խանութների աղէգնաւոր էլեքտրական լապտերները։ Գործող անձինք—երկու բոլորովին փոքրիկ տղաներ։ Առաջինը հարուստ է, երկրորդը աղքատ։ Հարուստ տղան ունի մորթէ գտակ և գործովի ձեռնոցներ, աղքատ տղայի վզին փաթաթած է մի թաշկինակ և ոտներին կան ճղճղված կօշիկներ։

—

Հարուստ.—Դու, երևում է, աղքատ տըղայ ես։

Աղքատ.—Ի՞նչ ես ուզում որ։

Հարուստ.—Ես բարի տղայ եմ և կամենում եմ օգնել քեզ, որովհետև իմ հայրը միշտ ասում է, թէ պէտք է օգնել աղքատներին։ Ես չը գիտեմ, թէ աղքատն ինչ բան չունի։ Եթէ ես իմանայի ինչ բան նա չունի, ես կարող էի շուտով օգնել նրան։

Աղքատ.—Հա՛. ես շատ աղքատ եմ։ Մեր Սցիգետվարի փողոցում, ես ամենից աղքատ տղան եմ։

Հարուստ.—Թոյլ տուր իմանալ—քեզ փող ունե՞ս։

Աղքատ.—Հա, մի քիչ ունեմ։ Հէնց նոր ծախեցի վերջին լրագիրը և ահա 60 կոպէկ ունեմ։

Հարուստ.—Իսկ ես միայն 2 կոպէկ ունեմ։ Ես ամեն անգամ տնից դուրս գալուս այսքան եմ ստանում, որ մօտս փող ունենամ աղքատի հանդիպելու ժամանակ։

Աղքատ.—Ես ունեմ 60 կոպէկ և սրանից ես ոչինչ աղքատի չը պէտք է տամ։ Եթէ ես մի բան աղքատի տայի, հայրս էլ ինձ ապտակ կը տար։

Հարուստ.—Ամեն մի աղքատ տղայ, որ մինչև հիմա տեսել եմ, աւելի շատ փող ունի, քան թէ ես։ Ուրեմն աղքատութիւնը դրա մէջ չէ։ Ես մի քանի բան կը հարցնեմ, դու պատասխանիր։ Լա՞ւ։

Աղքատ.—Ասա՛ տեսնենք։

Հարուստ.—Դու խորթ մայր ունե՞ս։

Աղքատ.—Չէ։ Բայց ես ունեմ երկու մայր։ Մէնը իմ իսկական մայրն է, իսկ միւսը միայն ապրում է մեզ հետ։ Հօրս վրա միշտ ծիծաղում են, որ նա ապրում է երկու կնկայ հետ։ Բայց միւսը մեր ազգականն է։

Հարուստ.—Նշանակում է՝ քո մասին հոգս են քաշում։

Աղքատ.—Բա ի հարկէ։

Հարուստ.—Իսկ ուտելու բան տալի՞ս են քեզ։

Աղքատ.—Հապա ի՞նչպէս։ Ի հարկէ։ Միայն ոչ թէ միս կանաչով, այլ հաց ճարպի հետ։

Հարուստ.—Ի՞նչ ես ասում։ Ի՞նչ լաւ է քեզ համար։ Եւ դու կարողանու՞մ ես ճարպ ուտել։ Ով գիտէ հէնց հիմի էլ քեզ մօտ ճարպ ունես (Նախանձոտ պապաղութեամբ նայում է աղքատ տղայի գրպանին)։

Աղքատ.—Ի հարկէ։ Բայց դու ոչինչ չես ստանայ։

Հարուստ.—Ինչ լա՜ւ է։ Աստուած ջան, ինչ լա՜ւ է ձեզ համար։

(Նրանք լուռ գնում են կողք-կողքի)։

Հարուստ.—Ասում են, որ աղքատները դողում-դողդողում են ցրտից։ Դաւ մրսու՞մ ես հիմի։

Աղքատ.—Չէ. տաքս աղուխը վզիս է սխը։

Հարուստ.—Իմը նոր ձևի օձիք է և քամին միշտ փչում է բզիս.

Աղքատ.—Ո՞նց է նա փչում բզիդ։

Հարուստ.—Այնպէս, փչում է ներս։ Դու այդ բանը պէտք է իմանաս, չէ՞ որ դու էլ բուգ ունես։ Միթէ դու չը գիտես ինչ է բուգը։ Դա այն քարն է, որ մարդու վզի ներսն է, առաջի կողմից։ Երբ ձեռ ես տալիս վզիդ, տեսնում ես որ նրա առաջի կողմը մի քար կայ։ Կամ երկաթի կտոր։ Կամ ես ինչ գիտեմ... մի խօսքով՝ ինչ որ ամուր բան։ Դա բուգն է։ Քամին էլ հէնց այնտեղ է փչում, որ ամենևին դուր չի գալիս։ Բայց դա մենակ ինձ չէ դուր գալիս, որովհետև ես այսպիսի օձիք ունեմ։ Դա քեզ համար ոչինչ, քանի որ դու թաշկինակ ունես կապած։ Հիմա ես տեսնում եմ, որ ձեր կեանքը բոլորովին էլ վատ չէ։ Մեր՝ հարուստների կեանքը աւելի վատ է։

Աղքատ.—Սկի էլ վատ չի։

Հարուստ.—Ո՛չ. շատ վատ է։

Աղքատ.—Չէ։

Հարուստ.—Հա։

(Նրանք գնում են առաջ։ Հարուստը մտածում է)։

Հարուստ (ինքն իրան).—Ով գիտի՝ դա կրօնի մէջ կայ։

Աղքատ.—Ի՞նչ ես ասում։

Հարուստ.—Դու կրօն սովորու՞մ ես։

Աղքատ.—Հա։

Հարուստ.—Ի՞նչ ժամանակ։

Աղքատ.—Երեքշաբթի և հինգշաբթի, 3-ից մինչև 4-ը։

Հարուստ.—Այդ ժամանակ ես էլ եմ սովորում։ Ուրեմն քո կրօնն էլ նոյնն է, ինչ որ իմը։ Եթէ քո կրօնը ուրիշ լինէր, այն ժամանակ դու կրօնը կը սովորէիր չորեքշաբթի օրերը, 4-ից մինչև 5-ը, իսկ եթէ հրէայ լինէիր՝ հինգշաբթի օրը, և քահանաներին էլ գլուխ չէիր տայ։

Աղքատ.—Բայց իմ կրօնը ուրբաթ օրերն է, 3-ից—4-ը, և ես գլուխ եմ տալիս քահանաներին։

Հարուստ.—Ուրեմն դու կաթոլիկ ես։

Աղքատ.—Հա։

Հարուստ.—Ես կարծում էի, թէ բոլոր աղքատ մարդիկ կրօնով հրէաներ են։

Աղքատ.—Դա սխալ է։ Հարուստ հրէաներ աւելի շատ են, քան աղքատները։

(Նրանք գնում են առաջ)

Հարուստ.—Ա՛յ, ա՛յ, ա՛յ։ Հիմա ես ինչպէս չը գիտեմ... Եթէ դու հիւանդանում ես, քեզ ստիպում են պառկել անկողնի մէջ։

Աղքատ.—Չէ։

Հարուստ.—Ինչո՞ւ։

Աղքատ.—Նրա համար որ ես ոչ մի անկողին չունեմ։

Հարուստ.—Ապա որտե՞ղ ես քնում։

Աղքատ.—Մեր սենեակի մի անկիւնում ընկած է բրդէ վերմակ, նրա վրա էլ երկու ուրիշ վերմակ, մի ուրիշ վերմակ է դրանց վրա։ Դա ոչ թէ անկողին է, այլ բուն։

Հարուստ.—Բո՞ւն։ Ինչ լա՜ւ է։ Բուն, բո՛ւն...

Աղքատ.—Հա, հէնց բուն։

Հարուստ.—Եւ քեզ թոյլ են տալիս նրա վրա քնել։ Մենք, ես ու եղբայրս, մի անգամ միայն այնպէս արինք, և խնդրեցինք մայրիկին, որ թողնի մեզ քնել այնտեղ, բայց նա չը թողեց։ Ցետոյ, մի անգամ էլ, երբ հայրիկը և մայրիկը թատրոնում էին, մենք վերմակներից և պլէտներից այդպէս մի բուն շինեցինք և քնեցինք մինչև ժամը 10-ը։ Բայց այդ ժամանակ նրանք եկան տուն, պատժեցին մեզ և քշեցին մեր տեղը։

Աղքատ.—Ձեզ ծեծեցի՞ն։

Հարուստ.—Չէ։ Մեզանում չեն ծեծում։

Աղքատ.—Բա ի՞նչ արին այն ժամանակ։

Հարուստ.—Մենք պէտք է 100 անգամ գրէինք այս նախադասութիւնը. «Երեխաները գիշերը պէտք է լինեն անկողնում»։

Աղքատ.—Բայց դա բոլորովին էլ ճիշդ չէ։

Հարուստ.—Քեզ միթէ այսպէս չեն պատժում։

Աղքատ.—Չէ։ Հէրս ապտակում է, նրանից յետոյ ես կարող եմ գնալ խաղալու։

Հարուստ.—Ախ, իմ հայրը աւելի խիստ է։ Ես միշտ պէտք է գրեմ պատժի համար...

Աղքատ.—Ինչպէս երևում է, դա անտանելի է։

(Նրանք դանդաղ առաջ են գնում)։

Հարուստ.—Դէհ, ես այժմ գնում եմ տուն։ Բայց ես բոլորովին զուր տեղը խօսեցի քեզ հետ։ Քեզանից ոչինչ էլ չիմացայ։ Էլ ի՞նչպէս կարող եմ ես քեզ օգնել, երբ ես աւելի վատ դրութեան մէջ եմ, քան դու։ Քո դրութիւնը աւելի լաւ է, քան իմը։ Ես ամեն ինչ կը տայի, որպէսզի աղքատ դառնայի (փայլող աչքերով)։ Ինչպէս երևում է, աղքատ լինելը լաւ բան է։

Աղքատ.—Ի հարկէ, ի հարկէ։

Հարուստ (Նախանձոտ հայեացքով).—Դու ու՞ր ես գնում հիմա։

Աղքատ.—Ինձ համար ման գալու։

Հարուստ (Գրեթէ լացախառն ձայնով).—Օօճ... ինչ լաւ է... ինչ ազատ ես դու...

Աղքատ.—Ուրեմն՝ ցտեսութիւն։

Հարուստ.—Ցտեսութիւն։

Աղքատ (Երկու հարուած է իջեցնում հարուստի վզակոթին)—Ահա քեզ վերջին բարևս. (վազում են իրար ետևից։ Աղքատը թաքնում է ցեխի մէջ տեղը։ Հարուստը, որ համարեա հասել է, կանգնում է ցեխի լճի եզերքին։ Աղքատը մինչև ծնկները ցեխի մէջ կանգնած՝ տաժ է կրճատցնում և ճչում ուրախութիւնից)։

Հարուստ.—Մինչև անգամ ցեխի մէջ էլ է կարողանում... և կարողանում է ամենավատ խօսքերով հայհոյել... և... (դառնապէս լալով հեռանում է տուն)։

Ռուս. թարգմ. Ստ. Զօրեան

*) Մօլնարը գերմանացի երիտասարդ գրող է, Ունգարիայի քաղաքացի և հպատակ։ Նա հռչակվել է գերմանական կեանքից վերցրած իր դրամատիկական ձևով գրած տեսարաններով, որոնց քննադատութիւնը կոչում է «մարդկային դօկումէնտներ» և նրանց մասին արտայայտվում է մեծ գովեստով։

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏՈՒՆ

Զուբալով անուն

Այսօր, ուրբաթ, օգոստոսի 19 ին Հայ առաջին օպերէտային «Գ. ՓԻՐՈՒՄԵԱՆ» խումբը կը ներկայացնէ առաջին անգամ Ժողովրդական Տան բեմի վրա յայտնի ասիական ուրախ օպերէտ

ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ

4 գործ., հեղ. Ուզէիր-բէգ Հաջիբէգօվի, Թարգ. Ս. Մալխասեանի

Բեմադրութիւնը շքեղ

Անսամբլը անմրցելի

Աստղիկ, Գայիանէ, Նուարդ, Սօֆիկ, Ալլահվերդեան, Բաղդասարեան, Ղազարեան, Տէր-Առաքելեան և Փիրումեան։

Սկիզբը ճիշդ $8^{1}/_{2}$-ին երեկ.։

Տոմսակները մատչելի գներով ծախվում են Թատրոնի կասսայում։

ՄՐՑԱՆԱԿ.—Ամբողջ տարի մեր ներկայացումների երեք կօնտրմարկա նրան, ով կիմանայ թէ Փիրումեանը ինչ է պատրաստում։

տ. 695 1—1

ՄՈՍԿՎԱՅԻ

հայոց եկեղեցիների համար հարկաւոր է

Սարկաւագ

Այդ պաշտօնը ցանկացող հոգեւորական և աշխարհական անձինք խնդրի հետ պէտք է ներկայացնեն իրանց վկայագրերն ու ծառայութեան ցուցակը մինչև առաջիկայ սեպտեմբերի 15-ը։ Հասցէն՝ Москва, Армянская церковь, въ Комиссію по выбору священно-служителей Московскихъ Армянскихъ церквей.

տ. 694. 3—1

Թիմը։ Վերջնական յաղթութիւնը պատկանում է դաշնակիցներին։ Այս միտքն ենք կրկնել շարունակ և հիմնաւորել հրապարակով, սկսած պատերազմի առաջին շաբաթից։

Այժմ արևի լոյսի նման պայծառ է այդ համայնատենչ բղձալի օրվայ գալուստը։

Թող պապանձվին այլևս յոռետեսները, Թող կորչեն ընդմիշտ գերմանօֆիլները...

B. Lucifer

ԹՈՒՐՔԱՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՊԱԳԱՆ

Այս վերնագրով «Кавказск. Сл.» Թերթում տպված է հետևեալ յօդուածը, որ կրում է «Մագիստրանտ» ստորագրութիւնը։

*

Թիւրքաց Հայաստանի աւտօնոմիան հանգուցեալ է, որի հետ հայ հասարակութեան ազգային շրջանները շարունակում են քարշ գալ, չունենալով բաւականաչափ վճռականութիւն և ոյժ, որպէսզի յանձնեն նրան հողին և խաչ գնեն նրա վրա։

«Հայկական աւտօնոմիան» ինձ համար միշտ եղել է ցնորք։ Աւտօնոմիա—ինքնավարութիւն՝ տեղական հարցերի նկատմամբ օրէնսդրական իրաւունքներով—կարելի էր, ի հարկէ, պոկել Թիւրքիայից նրա որևէ գաւառի համար։ Եթէ չը խանգարէր Գերմանիան, Ռուսաստանին կաջողվէր այդ անել Անդրկովկասին մերձեցող Թիւրքաց Հայաստանի վեց վիլայէթների համար, բայց դրանից շատ բան կը շահէին իրանք հայերը, Թիւրքական աւտօնոմ գաւառների բնակիչները, որ մինչև պատերազմը կազմում էին ազգաբնակութեան փոքրամասնութիւնը և այդ աւտօնոմիան հայերի համար չէր դառնայ արդար պատկութիւն, Կ. Պօլսի կայսերական պարլամենտի փոխարէն, տեղային՝ Երզրումի մուսուլմանական (մեծամասնութիւն կազմող) սէյմին։

Սակայն թողնում եմ շատ հայերի համար այս վիճելի հարցը, որ այժմ չունի անգամ պատմական հետաքրքրութիւն, և անցնում եմ նրան, ինչ կատարվել է պատերազմի ընթացքում։ Թիւրքահայ ժողովուրդը դարձաւ փախստականների անապաստան մասսա Անդրկովկասի սահմաններում և Միջագետքի ու Ասորիքի շրջաններում, դարձաւ վշտակիրների մի ամբոխ, որի մէջ 14 տարեկան տղան համարվում է հասակ առած մարդ։ Թող փախստականները և արտաքսվածները վերադառնան հայրենիք, թող նրանց միանան Ամերիկայի այն գաղթականները, որոնք բարձր հայրենասիրական զգացումներով կը ցանկանան վերադառնալ հայրենիք, որը հարկադրվել էին թողնել քաղաքական և տնտեսական ծանր պայմանների պատճառով. նրանք, ի հարկէ, փոքրաթիւ խաղաղ հեռուներ են, որ կը վերադառնան իրանց աւերակ հայրենիքի սառն ու մերկ ժայռերը Նոր-Աշխարհի կեանքի յարմարութիւններից։ Այսպիսի տարրերից կազմված ազգաբնակութիւնը, միանգամայն աւերված երկրում, սեփական պետութիւն չէր էլ կարող ստեղծել։ Իսկ չէ՞ որ Թիւրքաց Հայաստանում այժմ իսկ կան—լեռներում՝ քիւրդեր, քաղաքներում թիւրքեր, ըստ որում Հայաստանի մուսուլման ազգաբնակութիւնը բիրաքանչիւր օր աւելանում է։

Կարծել է արդեօք հասարակ, առողջ մտքի տարրական քննադատութեան դիմանալ «Հայաստանի» գաղափարը Վանի, Բիթլիսի և Մուշի սանջակներում, Ռուսաստանին միացնելու դէպքում, Կովկասի Փոխարքայի կողմից կառավարվելու, ինչպէս... Ֆինլանդիան, կամ այն դէպքում, երբ նա վերադարձվէր Թիւրքիային, «Եւրոպայի» կողմից կազմված աւտօնոմ սկզբունքներով և դարձեալ Ռուսաստանի վերահսկողութեան ու հովանաւորութեան ներքոյ։ Շատերի համար է արդեօք այս գաղափարը իրական, քան Չիվիլեգեանական Հայաստանը, «ծովից մինչև ծով», Տրապիզոնից մինչև Ալեքսանդրէտ։ Չէ՞ որ ամենքի համար էլ պարզ է, որ առանց եռանդուն աջակցութեան Ռուսաստանի, Անգլիայի, Ֆրանսիայի և Իտալիայի, որքան էլ նրանք անկեղծ ցանկանային այդ «աւտօնոմ Հայաստան» Հայաստանում կազմել չեն կարող (անգլիական ռազմանաւերը հօ չեն մօտենայ Վանի լճին), իսկ Ռուսաստանը, իրան Կովկասի կառավարութեան գլուխ ունենալով, ի հարկէ, չի ցանկանայ ստեղծել և յետոյ ռուսական սուինների օգնութեամբ պաշտպանել, յայտնի չէ ում և ինչի համար, «Վանի աւտօնոմ շրջանը»։

Եթէ Ռուսաստանին հարկաւոր են Վանի, Բիթլիսի և Մուշի սանջակները, նա դրանց միացնելու իրաւունքը ձեռք կը բերի միջազգային հաշտական կօնգրէսում և, միացնելով, նրանց կը կազմի այնպէս, ինչպէս Կարսի շրջանի գաւառաշրջանները կամ Երևանի նահանգի գաւառները, որոնք բնակված են նոյն այդպիսի հայերով։ Եթէ Ռուսաստանին չաջողվի միացնել Վանի շրջանը, նա պատերազմից յետոյ էլ կը մնայ Թիւրքերի ձեռքին։ Ուրիշ երրորդ բան չի կարող լինել։ Իր սահմաններում «աւտօնոմ Հայաստան» ստեղծելու անհրաժեշտութեան մէջ ոչ ոք Ռուսաստանին համոզել չի կարող, իսկ ամեն տեսակ փորձ կօնգրեսում այդ ուղղութեամբ «ճնշում» գործ դնել ռուս կառավարութեան վրա՝ առաջ կը բերի արդար գայրոյթը ամեն մի պետական մտածողի և հայրենասիրաբար տրամադրված ռուս մարդու ոչ միայն ընդդէմ դաշնակից պետութիւնների, այլ և, ամենից առաջ, ընդդէմ նրանց, ովքեր կանգնած են այդ դաշնակիցների ետևը։ Այսպէս կոչված ռուսների ծրագիրը 1912 թ. հայկական ռեֆորմների ծրագիրն էր, որ նպատակ ունէր ապահովել հայերի գոյութիւնը և իրաւահաւասարութիւնը Թիւրքաց Հայաստանի սահմաններում։ Թիւրքաց Հայաստանը ռուս կայսրութեան մէջ մտցնելու նպատակը, որ դրել էր Ռուսաստանը 1912 թւին, ինքն ըստ ինքեան լուծվում է։ Ռուսաստանում չը կայ և չի կարող լինել «հայկական հարց»։

Պատերազմի վախճանն արդէն տեսնվում է։ Նկատվում են արդէն և իրական ստացուածքներ։ Մասնաւորապէս, Թիւրքիայի նկատմամբ, եթէ կան յոռետեսներ, որ կասկածում են, թէ կը ստանանք արդեօք մենք Կ. Պօլիսը և նեղուցները, բայց Թիւրքաց Հայաստանի և Թիւրքաց Վրաստանի նկատմամբ ոչ-ոք չի կասկածում, որ նրանք ամբողջութեամբ կանցնեն Ռուսաստանին, որ մեր սահմանը Բաթումից առաջ կը տարվի մինչև Տրապիզոն, դուցէ և դէնը, Օլթիից մինչև Բաբերդ, Կարսից մինչև Երզնկա և, գուցէ, Սըվազ, և Երևանից Վան ու Մուշ։ Հայկական բէժլ պետական միտքը սրա վրա էլ պէտք է կառուցի իր քաղաքական ծրագիրը և գործելակերպը։ Միայն այն մթնոլորտում, որ կը մաքրվի հայ քաղաքագէտների՝ Թիւրքաց Հայաստանի աւտօնոմիայի գաղափարից հրաժարվելով—գաղափար, որ այժմ աւելի ցնորական է, քան երբևիցէ, եթէ ցնորքն ունի առ հասարակ որևէ սահման,—միայն այս՝ փոխադարձ վստահութեան և համակրութեան մթնոլորտում կանոնաւոր լուծում կը ստանան այն հարցերը, որ վերաբերում են Հայաստանի նոր նուաճված շրջանների կարգաւորման,—հողային հարց, ինչպէս և այն հարցը, թէ հարկ է մտցնել արդեօք զինուորական-ժողովրդական կառավարութիւն, որ վաղուց անպէտք է ճանաչված Կարսի և Բաթումի շրջանների համար, թէ՞ միանգամից մտցնել առաւել կատարելագործված վարչական կարգեր և, վերջապէս, այն հարցը, թէ Թիւրքերի և քիւրդերի թողած հողերը վերցնել բացառապէս ռուս գաղթականների համար թէ՞ թողնել այնտեղ և հողապակասութիւնից տանջվող Անդրկովկասի գիւղացուն։ Ներքին այս հարցերը քննելու միջոցին, կարող են լինել և կը լինեն, ի հարկէ, տարաձայնութիւններ, բայց դա կը լինի տարաձայնութիւն ոչ թէ հայերի և Ռուսաստանի միջև, այլ հայերի և ռուս քաղաքական մտքի մի քանի հոսանքների միջև և հայերի ու կովկասեան ադմինիստրացիայի միջև։

Ներկայ պատերազմը Ռուսաստանին կը տայ, տակաւին Թիւրքիայի իշխանութեան տակ մնացած, Հայաստանի գաւառները, և հիմք չը կայ կարծելու, որ այս անգամ... (հանված է երեք տողից աւելի)։ Աննեկսիան կը կատարվի պայմաններով, նաւաց բարենպաստ հայերի համար, քան այդ եղել է ռուս-Թիւրքական պատերազմներից յետոյ։ Թիւրքահայերը կը ստանան այն ամենը, ինչ որ ունեն ռուսահայերը,—այն միակ բանը, որի մասին նրանք երազել են միշտ,—իսկ Հայաստանը միացած Կովկասի սահմաններում՝ հնարաւորութիւն կունենայ, Վրաստանի նման, իր հոգևոր ոյժերը ուղղել ազգային-կուլտուրական և երկրի վե...

ԲՈՒՄԻՆԱԿԱՆ ԶՈՐՔԻ ՄՈՒՏՔԸ ՏՐԱՆՍԻԼՎԱՆԻԱ

(... վերածնութեան գործին։)

Իսկ քաղաքական վերածնութեան վրա հայերը պէտք է խաչ դնեն և ցնորքները փոխարինեն ազգային բէալ և հասանելի նպատակներով և խղճաններով։ Սա առաւել վայել է փոքրիկ, բայց հոգեպէս ուժեղ ժողովրդին, որ չէ ցանկանում մեղմել և արիաբար կրում է բաղդի յարուցած փորձանքները։

***

Այս յօդուածի առիթով «Кавк. Сл.»-ի խմբագիր Ի. Սեմեօնօվը տպել է մի յօդուած, որով առարկում է «Մագիստրանտ»-ի որոշ կարծիքների դէմ։

Վաղը կը տանք այդ յօդուածը։

«День»-ը հաղորդում է, որ կիրակի օրը ռումինական զօրքերը անցան Տրանսիլվանիայի սահմանը, Վիէննայի պաշտօնական հաղորդագրութիւնը ասում է, որ առաջին ընդհարումները տեղի ունեցան Կարֆի Աշտաբակի մօտ եղած լեռնանցքում, նոյնպէս և Բրասօյից հարաւ գտնվող անցքերում։ Բոլոր աղբիւրների լուրերը միաձայն հաստատում են, որ Ռումինիայի միջամտութիւնը յանկարծակիի բերեց Գերմանիային։ Գերմանական մամուլը ճնշված տրամադրութեան մէջ է։ Ռումինները գերմանացիների հետ պէտք է կռուեն այն գերմանական զէնքերով, որ քիչ առաջ առանձին համաձայնութեան հիման վրա ուղարկված էր Ռումինիա։ Ստացված տեղեկութիւնների համաձայն բուլղարական և Թիւրքական դեսպանները Բուխարեստում յայտնեցին, որ շուտով այդտեղից պէտք է հեռանան։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

Այն լուրը, թէ յունական զօրքերի մի քանի մասերը ընդդիմադրել են Մակեդոնիայում բուլղարների առաջխաղացման, Աթէնքում մեծ յուզմունք է առաջ բերել։ Սալոնիկում ի պատիւ Վենիզելոսի և Սարայլի, կայացաւ մեծ ցոյց, որին մասնակցեցին 20,000 մարդ։ Մակեդոնիայում դաշնակից զօրքերի շարքը մտնելու արդէն մի քանի հազար կամաւորներ են գրվել։

Պարիզի մամուլը ողջունում է Ռումինիայի առաջ գալը։ Կլէմանսօն գրում է. «Եթէ Ռումինիան կը պատերազմէ միայն Տրանսիլվանիան գրաւելու համար, նոյն իսկ այդ հերիք է հաշտութիւնը արագացնելու համար»։

Աթէնքից հեռագրում են, որ ընդհանուր զինուորական շտաբի հրամանատար գերմանասէր Դուսմանիսի տեղ նշանակված է այդ պաշտօնում գեն. Մօսկօպուլօսը, նախկին հրամանատար Սալոնիկի յունական զօրքերի։

Եթէ դաշնակից զօրքերը կը մտնեն Բուլղարիա, յեղափոխութիւնը անխուսափելի է։ Այդ դէպքում Ֆերդինանդ կայսրը մտադիր է հրաժարվել գահից և գահ նստացնել իր որդի Բորիսը, որը յայտնի ռուսասէր է։ Բայց հազիւ թէ դաշնակից պետութիւնները դրանով բաւականանան։

«Рус. Инвал.»-ի ասելով Ռումինիայի նաւահանգիստները կարող են մեծ դեր կատարել ռուս-բուլղարական պատերազմի ընթացքում։

Պետրօգրադի ռազմագիտական շրջանների կարծիքով, Ռումինիայի առաջխաղացումը կը սկսվի Կիմպոլունգի, Պրէդէլի և Կրագուէվայի շրջաններում։

«Рус. Инв.»-ը գրում է, որ այժմ Ռուսաստանը կարող է սերբերի վէրքերը բուժել, պատժել Բօլգարիան և սլաւոնների մէջ վերականգնել այն համաձայնութիւնը, որը Թունաւորված էր Գերմանիայի կողմից։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՌԱԶՄԱԲԵՄ

17 օգոստոսի

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.—Պաշտօնական։ Գերագոյն Զօրահրամանատարի շտաբի կողմից։

Օգնոտի շրջանում տեղի ունեցած կռիւներում մենք գերել ենք 7 օֆիցեր և 333 զինուոր և վերցրել ենք 2 գնդացիր։ Նիմրուդ-Դեօլ լճից դէպի հարաւ Թիւրքերը ճնշվելով մեր զօրքերից նահանջեցին դէպի այն դիրքերը, որ գտնվում են Բիթլիսի հովտաբերանի բարձունքների մօտ։ Մուսուլի ուղղութեամբ, Ներիի շրջանում, թշնամին, հալածվելով մերոնցից, ցիր ու ցան եղաւ, թողնելով մեր ձեռքում գերիներ, զէնք և այլ աւար։

ԹԷՀՐԱՆ.—Մօտ օրերս Սպահանի շրջակայքում երևաց յայտնի աւազակ Զիրազալի-խանի խոշոր աւազակախումբը։ Մեր զօրքից մի արշաւախումբ ուղարկվեց արտիլերիայով և գնդացիրներով, որը Սպահանի շրջակայքում շրջապատել է և ոչնչացրել յիշեալ աւազակախումբը. կռւի վայրում մնացել են աւազակների 130 դիակ. շատ քչերին աջողվեց, օգտվելով մթութիւնից, անյայտանալ։ Աւազակապետ Զիրազալի-խանի վիճակը տակաւին անյայտ է։ Մեր կորուստները աննշան են. 1 սպանված և 5 վիրաւոր։ Այս աջող գործը միանգամայն տեղին էր, որովհետև տեղեկութիւններ էին ստացված թէ Զիրազալի խանի աւազակախմբերին պիտի միանան հարիւրաւոր բախտիարներ և Կարդօֆի ու Պուժենի խմբերը։

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՌԱԶՄԱԲԵՄ

17 օգոստոսի

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.—Պաշտօնական։ Գերագոյն Զօրահրամանատարի շտաբի կողմից։

Դվինսկ քաղաքից դէպի հիւսիս տեղի ունեցած օդային կռւի ժամանակ մեր աէրօպլանը իջեցրել է գերմանական մի «Ֆօկկեր», որ ընկաւ թշնամու բանակավայրում։ Վերին Պրիպ գետի վրա թշնամու առաջ խաղալու փորձերը կասեցված են մեր կրակով։ Բրատից գետի վրա թշնամու առաջխաղացումը ետ է մղված։ Կարպատներում Նադվօրնայից արևմուտք մեր զօրքերը գրաւեցին Ռաֆայելով գիւղը և Ունգարիայի սահմանին մերձ գտնվող Պանտեր, ըստ որում մեր զօրամասերը հասել են Ունգարիայի սահմանին 25—30 վերստ ճակատի վրա։

Տեղեկութիւններ մեր դաշնակիցների մասին։

Ֆրանսիական զօրաճակատ.—Ֆրան...

ԱԿՆԱՐԿ ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆԻ ՀԱՅԵՐԻ ԻՐԱՒԱԿԱՆ ԴՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ներկայ պատերազմը հասարակութեան ուշադրութիւնը դարձրեց հայութեան մի այլ գանգուածի՝ պարսկահայ ժողովրդի վրա։ Մինչև վերջերս տարածված կարծիք էր, թէ պարսկահայի դրութիւնը իրաւական և տնտեսական տեսակէտից նախանձելի է։ Սակայն խոր հայեացքը պարսկահայի իրաւական դրութեան վրա պարզ ցոյց է տալիս, որ նա ինչպէս մինչև պարսկական յեղափոխութիւնը, այնպէս էլ նրանից յետոյ ապրել է դժոխային պայմաններում՝ անկարող զարգանալու տնտեսապէս և կուլտուրապէս։

Շատերը մինչև վերջերս պնդում էին, որ պարսկահայն ունի մեծ արտօնութիւններ, որ նա ունի ազատութիւններ, որոնք պակասում են նոյնիսկ ռուսահայի մօտ և այլն, սակայն բոլոր այս լաւատես կարծիքները ակներևոյթային են։ Ներկայ յօդուածում խօսք կը լինի միայն Ատրպատականի հայերի մասին, որովհետև նախ՝ Ատրպատականը կազմում է պատմական Հայաստանի մի մասը, իսկ երկրորդ՝ պարսկահայերի գլխաւոր մասը ապրում է այստեղ, մինչդեռ Պարսկաստանի միւս քաղաքներում գոյութիւն ունեն հայկական փոքրիկ գաղութներ, (բացի Նոր-Ջուղայից և Թէհրանից)։

Այն ժամանակից, երբ Ռուսաստանը հաստատվեց Անդրկովկասում, պարսից բռնակալ շահերի կամայական վերաբերմունքը դէպի հայերը տեղի տուեց աւելի բարեհաճ վարմունքի. նախ՝ որովհետև այդ էր պահանջում ռուսական քաղաքականութիւնը Պարսկաստանում և երկրորդ՝ շնորհիւ տնտեսական յարաբերութիւնների մէջ սկսված փոփոխութիւնների—ինչպէս ամեն մի երկրում, այնպէս էլ Պարսկաստանում միապետները ֆէօդալների և հոգևորականների հետ եղած կռւում պէտք է յենվէին առևտրա-արդիւնաբերական դասակարգի վրա, իսկ այդպիսին Պարսկաստանում կազմում են հայերը։ Այս երկու պատճառներով պիտի բացատրել այն մի շարք հարկային արտօնութիւնները, որոնք տուել էին շահերը հայերին։

Սակայն, չը նայած սրան, երկրի իրաւակարգը, միջնադարեան ֆէօդալական կազմը, հիմնված շարիաթի վրա, ստեղծում էին հայերի համար անտանելի պայմաններ, որոնք մեծ խոչընդոտ էին նրանց տնտեսական, կուլտուրական զարգացման համար։ Պետութիւնը, որը ապրում է միջնադարեան կարգերով, որտեղ չը կայ օրէնք, որտեղ ազնուութեան մէջ խարխափող ժողովուրդը խաղալիք է բաղդախնդիր կալուածատէր-հոգևորականութեան ձեռքում, որտեղ աշխարհական իշխանութեան ոյժը աննշան է, այդպիսի պետութիւնը «անհաւատ» հայերի համար չէր կարող ստեղծել ապրելու համար տանելի պայմաններ։

Պետական կեանքում հայերը ոչ մի դեր չէին կարողանում խաղալ, նրանց համար ամեն ճանապարհ փակ էր. կապալի սիստեմով ապրող կառավարութիւնը անկասկած չէր կարող հայերին պաշտօններ տալ նախ մոլեռանդ ժողովրդին չը գրգռելու համար և ապա այն պատճառով, որ հայերը, որպէս առաջադէմ տարր, կը ցանկանային եւրոպական ձևեր մտցնել ապօրինութեան այս կլասիք երկրում։ Միայն մի քանի դէպքեր են եղել, երբ հայերը, շնորհիւ շահերի պաշտպանութեան, ստացել է Պարսկաստանից դուրս դիւանագիտական պաշտօններ։ Վերջին դարի պարսկական պատմութեան մէջ չի կարելի ցոյց տալ և ոչ մի դէպք, երբ հայերը հասած լինեն ոչ միայն մինիստրական, այլ նոյնիսկ նահանգապետի կամ գաւառապետի պաշտօնի։ Եւ որովհետև ներքին գործերի մինիստրութիւնը Պարսկաստանում իրապէս ընդգրկում էր ֆինանսական, զինուորական, արդարադատութեան մինիստրութիւնների գործունէութեան շրջանը, այս պատճառով պարզ է, որ պետական գործունէութեան ասպարէզը հայերի համար փակ էր։ Առանձին նշանակութիւն չունի շահերի կողմից հայերին «խան», «բէգ» և այլ տիտղոսների շնորհումը՝ նրանք զուտ անուանական նշանակութիւն ունեն։

Անկարող լինելով պետական ծառայութեան մէջ ընդունվելու, լինելով մահմեդական պետութեան «անհաւատ» և խորթ զաւակը, քաղաքացի հայը սահմված էր լինում զբաղվել միայն առևտրով և արհեստներով։

Շատերը, թեթև կերպով նայելով հարցին, գտնում են, որ հայերը Պարսկաստանում ընդհանրապէս և Ատրպատականում՝ մասնաւորապէս ունեն ամեն տեսակ ազատութիւններ, իսկ թէ այն՝ ինչ-որ չունի ռուսահայը, այդ ունի պարսկահայը։

Սակայն այն ազատութիւնները, որոնք ֆէօդալական կազմի անբաժան մասն են կազմում, կապիտալիստական կարգերին անցնելու ժամանակ արդէն դառնում են իրաւունքը խախտող, անիշխանութեան պատճառ։

Պարսկաստանում չը կայ ցենզուրա, որովհետև մինչև վերջերս չը կար մամուլ. կայ ամեն տեսակ ժողովների ազատութիւն, որովհետև քաղաքական ժողովներ և դումարութիւններ տեղի չեն ունենում, բացի մզկիթներում կայացողներից, որոնք զուտ կրօնական են կամ այնպիսի ծածկոյթ ունեն։ Պարզ է, որ այսպիսի ազատութիւնները, բացի խղճի և անձի անձեռնմխելիութիւնից, որոնք Պարսկաստանում երբեք գոյութիւն չեն ունեցել, դառնում են որոշ պայմաններում՝ կապիտալիստական կարգերին անցնելու ժամանակ արդէն անիշխանութեան ազդակներ։

Պարսկաստանում չէ եղել անձի անձեռնմխելիութիւն ինչպէս պարսիկների, այնպէս էլ հայերի համար, միայն օտարահպատակների կեանքը, պատիւը և գոյքը միշտ ապահովված են եղել, որոնք, շնորհիւ հիւպատոսական իւրիսդիկցիայի՝ ազատված են պարսկական արդարադատութեան բարիքներից։ Այս տեսակէտից անտանելի է եղել ոչ միայն կիսաճորտ հայ գիւղացու դրութիւնը, այլ նաև քաղաքացունը։ Նոյնիսկ Թաւրիզում, հիւպատոսների աչքի առաջ միշտ կատարվել են հայի իրաւունքին, արժանապատւութեան և պատւին դիպչող արարքներ։ Պարսկահայը ենթակայ էր ամեն մի հասարակ ոստիկանի կամայականութեան, ծեծը, բանտարկութիւնը, շատ անգամ անմեղ դէպքում, սովորական երևոյթ էին, ի հարկէ, գլխաւորապէս միասված էր աղքատ դասակարգը։

Երկրում չը կայ օրէնք, չը կան կանոնաւոր դատարաններ, Թեմռիզդայի տաճարը ղեկավարվում է այստեղ շարիաթով. կաշառակերութիւնը և կողմնապահութիւնը միջնադարեան դատարանի բոլոր միւս բացասական կողմերով իրանց ամբողջ ծանրութեամբ ընկած են ոչ միայն հայի, այլև պարսիկի վրա։ Հայի «իրաւական զգացմունքը, մարդկային արժանապատւութիւնը միշտ ենթակայ էր վիրաւորանքների։ Հայը կռւի է բռնվում մի պարսիկի հետ, թէկուզ մեղաւոր պարսիկին անպատճառ պաշտպանում էին նրա հաւատակիցները, հայը, ի հարկէ, պիտի զիջի մոլեռանդ և ոյժը իր կողմը ունեցող ամբոխին։ Հայի կրօնական զգացմունքը պարսիկի հետ եղած ամեն մի ընդհարման ժամանակ ենթարկվում էր ծանր վիրաւորանքների, եթէ նա համարձակվէր այն կերպով պատասխանել պարսիկին, նրան սպառնում է մահ կամ ամենաթեթևը ծանր ծեծ զազանացած ամբոխի կողմից։ Հայի հասցէին ամեն անգամ ասում էին նրա ազգային արժանապատւութիւնը վիրաւորող լպիրշ ֆրազներ, հայ տղաները պարսկական թաղերով անցնելիս միշտ ենթակայ էին ծեծի, մեծերը խրախուսում էին փոքրիկների արարքը, իսկ եթէ հայ հասակաւորը խառնվի վէճին, դրանից ոչ մի լաւ բան սպասել չէր կարելի։

Թէ որ աստիճանի աննախանձելի է Ատրպատականի հայի իրաւական դրութիւնը, դրան լաւ ապացոյց կարող է ծառայել 1897 թ. Թաւրիզի հայկական թաղի կողոպտվելը պարսիկ ամբոխի կողմից։

Պատճառ բռնելով այն, որ մի «անհաւատ» հայ խօսել է մի պարսկուհու հետ, պարսիկ ամբոխը յարձակվեց հայկական Լիլավա թաղի վրա և կողոպտեց մի շարք տներ, և միայն ռուսական հիւպատոսի ուժեղ միջամտութիւնից յետոյ ամբոխը դադարեցրեց իր սխրագործութիւնները։

Եւ այս կատարվեց Ատրպատականի մայրաքաղաքում, հիւպատոսների աչքի առաջ, ռուսական ազդեցութեան ամենաուժեղ մօտենաներից մեկում։ Բազմաթիւ են եղել դէպքերը, երբ հայերին պարսկուհու հետ նոյնիսկ խօսեցած լինելու համար Լիլավա դատարանի են ենթարկել։ Մինչդեռ նոյն պարսիկների պատճառով հայ կանայք անկարող էին, նոյնիսկ թաղերում ապահով առանց տղամարդ ուղեկիցների ման գալ, որովհետև նրանք ամեն րոպէ ենթակայ էին պարսիկի ոչ միայն լպիրշ խօսքերին, այլ և արարքներին։

սիական զօրքերը գրաւել են Մօրեպա գիւղը, վերցնելով 600 գերի և 10 գնդակացիր։ Թշնամու հակայարձակումը, որ կատարվեց հետևեալ օրը, աջողութիւն չունեցաւ։ Վէրդէօնի շրջանում ֆրանսիացիները առաջացել են Տիօմօն-Ֆլեօրի գծի վրա, վերցնելով այստեղ 300 գերի։

Անգլիական զօրաճակատ.—Որոշ աջողութիւն ունեցան անգլիացիները թէ ամբողջ զօրաճակատի վրա և թէ, գլխաւորապէս Թուրօ անտառի և Գելեմօնի արանքում։ Այժմս անգլիական խրամատների գիծը մօտեցել է Մօկէ ագարակին, Բելեմօնի և Գենշիի գծով։ Թշնամու բոլոր հակայարձակումները ետ են մղված։ Այս ժամանակամիջոցում վերցված գերիների թիւն է՝ 960 հոգի։

Գերմանապատկան Արևելեան Աֆրիկա.—Անգլիական գլխաւոր ուժերը տիրել են Վամի գետի եզերքին։ Գրաւված են Բագամօյէ և Կիլօսա քաղաքները։ Գեներալ Նօրսէյի ռազմագծի վրա թշնամին գտնվում է անկանոն նահանջման վիճակում Մալէջի ուղղութեամբ։

Իտալական զօրաճակատ.—Տրենտինօյի ճակատում Պօզինօ և Աստիկօ հովիտներում թշնամին մի շարք յարձակումներ է գործել իտալական դիրքերի դէմ, սակայն ամենուրեք ետ է մղվել։ Իզօնցօ գետի շրջանում թշնամին սահմանափակվել է սոսկ արտիլերիական կրակով իտալական դիրքերի և Գօրիցա քաղաքի դէմ։ Ալպա-դի-Պասսօյի շրջանում իտալացիները տիրել են «2354» բարձունքին, որտեղից ճանապարհ է բացվում Ֆօսերնիկի հովիտ. նաև գրաւել են թշնամու մի քանի դիրքերը Տրավինյօլի և Ջիա հովիտներում։ Չը նայած թշնամու կատաղի հակայարձակումներին, բոլոր նորանուաճ դիրքերը մնացել են իտալացիների ձեռքին։

Վերջին օրերս մեր դաշնակից ուժերը ուժեղացել են և դրութիւնը աւելի ևս ամրացել է։ Իտալիան պատերազմ է յայտարարել Գերմանիային, իսկ Ռումինիան արդէն պատերազմում է Աւստրո-Ունգարիայի և Գերմանիայի հետ։

ԼՕՆԴՕՆ.— Պաշտօնական հաղորդագրութիւն.

Միակ հետևակային կռիւը, որ տեղի ունեցաւ այսօր, արտայայտվեց նրանում, որ թշնամին փոքրաթիւ ուժերով յարձակվեց հողմաղացի վրա Պօզիերի շրջանում։ Յարձակումը արագօրէն կասեցվեց մեր կրակով։ Թշնամին թողել է կռւի վայրում 7 սպանված։ Փօթօրիկը խանգարում էր արտիլերիական գործողութեաններին։ Թշնամին երեկոյեան լարվածօրէն կրակում էր Դելվիլի անտառը և յիշեալ հողմաղացի դէմ. ցերեկով թշնամին ռմբակոծեց Օտիլի և Տիեպվալի անտառները։ Ռազմաճակատի մնացած մասերում թնդանօթաձգութիւն էր Հօհենցօլերնեան ռեդուտի մօտ, Գենշիի շրջակայքում և Ժիվանշիի մօտ վերջին 24 ժամվայ ընթացքում մենք վերցրել ենք 20 գերի։

Յունիսի 18-ից մինչև օրս վերցված գերիների թիւը հետևեալն են. 268 օֆիցէր, 15,203 զինուոր։ Վերցված է աւելի քան 86 թնդանօթ, 160 գնդակացիր և ռազմական այլ աւար։ Երէկ թշնամու 2 աէրօպլան ոչնչացվեցին, 2-ն էլ ծանրապէս վնասվեցին։ Մեր մեքենաներից երկուսը չը վերադարձան։

ՊԱՐԻԶ.—Պաշտօնական հաղորդագրութիւն.

Մասսի աջակողմեան ափում ֆրանսիացիք օրավերջին ուժեղ կռւից յետոյ, որ տեղի ունեցաւ Տեօմօն ամրութիւնից դէպի հարաւ-արևելք, որոշ չափով առաջ շարժվեցին, վերցնելով փոքր թւով գերիներ։ Երեկոյեան ժամը 9-ին գերմանացիները երկու յարձակում գործեցին Ֆլեօրի գիւղի և ֆրանսիական զօրքերի դէմ, բայց ոչ մի հետևանքի չը հասան և տուին մեծ կորուստներ։ Ռազմաբեմի մնացած տարածութեան վրա մերթ ընդ մերթ տեղի է ունենում թնդանօթաձգութիւն։

ՀՌՕՄ.—Պաշտօնական հաղորդագրութիւն.

Տրենտինօյի ռազմաճակատում, չը նայած աննպաստ եղանակին, մեր զօրքերը մի քանի կէտերում ձեռք բերին փայլուն աջողութիւն։ Մօնտէ-Մայօյի լանջերում և Պօզինօյի հովտում տեղի ունեցած կռւում, թշնամին ետ շպրտվեց մեծ կորուստներով։ Գերվեցին 20 զինուոր և 1 օֆիցէր։ Մօնտէ-Ջիմօնօյի վրա մեր խրամատային թնդանօթների աջող կրակը ստիպեց թշնամուն հեռանալ լեռնաշղթայից դէպի հիւսիս գրաւած շրջանից։ Ալպօ-դի-Պասսօյի և Ավիզիօյի շրջանում, կատաղի կռւից յետոյ, մեր ալպիական հրացանաձիգները գրաւեցին Գօրիօլա լեռան գագաթը, որ շէշտակի բարձրանում է 2495 մետր։ Դիրքը իսկոյն ամրացվեց և յաջողութեամբ պաշտպանվում է մեր կողմից. այստեղ գերվեցին 30 զինուոր և 1 օֆիցէր։ Թշնամին ուժեղ թնդանօթաձգութեան է ենթարկում մեր դիրքերը, որ գտնվում են Սէֆ լեռան վրա և Իզօնցօ գետի ներքին ափում։ Թշնամու աէրօպլանը ռումբեր նետեց Կօրտինա-դ'Ամպիցօյի վրա, չը պատճառելով ոչ մի վնաս։

Երեկոյեան մեր ռազմաբեմում մեր զօրքերը ուրախագին աղաղակներով ողջունեցին Ռումինիայի պատերազմի յայտարարութիւնը։ Թշնամին պատասխանեց թնդանօթային և գնդակացիրային կրակով. բայց մեր հրետանիները լռեցրին նրանց։

Հայը, հայ ընտանիքը ամեն մի բոպէ պիտի պատրաստ լինի ամեն տեսակ վիրաւորանքների, պաշտպանվելու հնարաւորութիւն չը կայ, որովհետև անարդարութիւնը և ապօրինութիւնը պարսկական հիւանդ պետական օրգանիզմի հիմնական սիւներից են, պարսկական դատարանը, եթէ միայն այսպէս կարելի լինի անուանել, չի պաշտպանի հայերի իրաւունքները, քանի որ այնտեղ նստած են նոյն կալուածատէր հոգևորականները, որոնք իրանց ամբողջ ուժը հիմնում են ամբոխի ագիտութեան և մոլեռանդութեան վրա։ Չը կայ ոչ նախնական քննութիւն, ոչ մեղադրական կողմ, ոչ պաշտպաններ, դատարանը այստեղ շատ հեռու է «արագ, ճշմարիտ, ողորմած և հաւասար» լինելուց. երկու-երեք ազէտ պաշտօնեաներ կամ հոգևորականներ հիմնվելով այն հանգամանքի վրա թէ որ կողմն է աւելի շատ դրամական նուէր տալիս, վճռում են գործը ըստ այնմ։

Շատ անգամ դատաստանական պրօցէսը սկսվում և վերջանում է նրանով, որ հարուստը մի քանի դրան տալով ոստիկանին բանտարկում է աղքատին, նոյնիսկ եթէ վերջինս արդար էլ լինի և սա կատարվում է առանց դատարանի։ Ցոյց տալու համար պարսկական քիւրդական դատարանի բացասական կողմերից մէկը բաւական է բերել հետևեալ փաստը. շատ էր պատահում անցեալում, երբ պարսիկները փախցնում էին հայ աղջիկներ հաւատափոխ անելու համար, և մեծ մասամբ մերժում էին «օրինական» հողի վրա—հայ աղջկայ փոխարէն դատարան էին բերում մի պարսկուհու, որը անթափանցելի չարսաւի տակից դատաւորների հարցին պատասխանում էր, թէ թէ իր կամքով է ընդունել մահմեդականութիւնը։ Ով որ չէր համարձակվի պահանջել, որ այդ կեղծ հայուհին իր երեսը ցոյց տայ, որովհետև դա հակառակ է շարիաթին և պարսկական քրէական իրաւունքին։

Շատ անգամ պարսկական թշնամիները դէպի հայերը ցոյց են տալիս զարմանալի անտարբերութիւն—անհասկանալի պետական հոսանքի տեսակէտից։ Կատարվել են հայերի սպանութիւններ, ինչպէս պարսիկների, այնպէս էլ հայերի ձեռքով, պարսից ոստիկանութիւնը դրանով չի հետաքրքրվել, ոճրագործը անպատիժ շարունակել է շրջել։

Պետական իշխանութեան թոյլ վերաբերմունքի արտայայտութիւնը զգալի է ժողովների և խմբակցութիւնների «ազատութիւնների» մէջ։

Հայերը ազատ կազմակերպում են ընկերութիւններ, հաւաքում ժողովներ, տալիս են դասախօսութիւններ, և պարսկական երևակայական պետական իշխանութիւնը ամենևին չի հետաքրքրվում նրանց գոյութեան և գործունէութեան օրինականութեամբ։ Շնորհիւ այսպիսի անիշխանական դրութեան վերոյիշեալ գումարումներում պատահող անձնական վիրաւորանքները, զրպարտութիւնները և այլն մնում են առանց բաւարարութեան փնտրված կողմի համար, անհատի իրաւունքները չեն պաշտպանվում։ Այստեղ նորից աչքի են ընկնում պարսկական «դատարանի» բացասական կողմերը—եթէ այս գործերը յանձնվեն դատարանին (որը երբեք տեղի չի ունենում) այն ժամանակ նա չի կարող ոչ մի վճիռ կայացնել, որովհետև ոչ սովորութեան իրաւունքը այս ուղղութեամբ պրեցեդենտներ չի ստեղծել մինչև այժմ։

Այսպէս է հայ քաղաքացու իրաւական դրութիւնը։ Իսկ հայ գիւղացին ապրում է անհամեմատ աւելի վատ պայմաններում։

Ե. Ց.

ՌՈՒՄԻՆԻԱՅԻ ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԵԱՆ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅՈՒՄ

«Бирж. Вѣд.»-ին հեռագրում են, որ, Վիլհէլմի պահանջի համաձայն, Բեթման-Հօլվէգը յայտնեց գերմանական դաշնակցական խորհրդին, որ Գերմանիան պատերազմ է յայտարարել Ռումինիային։ Միաժամանակ նա հաղորդեց, որ առանձին հրամանով ռումինական թագաւորը և թագաժառանգ Կարլը հօհենցօլլերների ցուցակից և գերմանական զօրքից դուրս են ձգվում, ռումինական կառավարութեան գերմանական բանկերում ունեցած դրամը գրաւված է։ Բուխարեստի գերմանական դեսպանի գործերը և արխիվը ուղարկված են ամերիկական դեսպանին։ Գերմանական դեսպան ֆօն-Բուշը ռումինական թագաւորի մօտ ունկնդրութիւն ստանալով, յիշեցրեց, որ թագաւորը ազգակցութեան կապերով կապված է Վիլհէլմի հետ, իսկ թագաւորը առարկեց, որ նա պիտի հետևի միայն իր ժողովրդի կամքին։

ՀԱՄԱԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

16 օգոստոսի

ԱԹԷՆՔ.— Վենիզելօսականների կազմած միտինգը ընդունեց հսկայական ձև և փայլուն կերպով ապացուցեց Վենիզելօսի ժողովրդականութիւնը։ Հսկայ ամբոխը՝ կազմված Աթէնքի և Պերօսի ազգաբնակութեան բոլոր խաւերի ներկայացուցիչներից՝ մօտաւորապէս 85,000 մարդ. նրանց մէջ կային բազմաթիւ պահեստիներ, որոնք ունէին արծւանկար թևակապեր։ Հնչվում էին բացականչութիւններ. «Կորչի Բուլղարիան. կեցցէ համաձայնութեան պետութիւնները. կեցցէ Վենիզելօսը»։ Վենիզելօսը պատշգամից դիմեց ցուցարարներին մի ճառով, որի մէջ պարզեց ստեղծված տխուր դրութիւնը սահմանադրական կարգերի սկզբունքներից հրաժարվելու հետևանքով։ Վենիզելօսը խորհուրդ տուեց յանուն հայրենիքի փրկութեան կազմել մի պատգամաւորութիւն, որ ներկայանար թագաւորին և ցոյց տար նրան, որ նա զոհ է դարձել ստախօսներին և զինուորական խորհրդատուներին, որոնք համոզել են նրան Գերմանիայի անյաղթելիութեան մէջ։ Պատգամաւորութիւնը պէտք է պարզէ թագաւորին, որ նա զոհ կը դառնայ իր յաֆրշտակութեան առ Գերմանիան, որի յաղթութիւնը ցանկանում է, նաև որի վրա յոյս ունի, ի նկատի ունենալով միաժամանակ վերացնել սահմանադրական և լիբերալ ռեժիմը։ Մոլորութեան հետևանքն այն եղաւ, որ յանձնաց տիրապետութիւնները ընդարձակելու փոխարէն, բուլղարները ներս խուժեցին, և այժմ վտանգ է սպառնում Հիւսիսային Էպիրոսին։ Ցոյցի միջոցով ժողովուրդը կը յայտնի, որ ինքը դատապարտում է այդ քաղաքականութիւնը և պահանջում է, որպէսզի թագաւորը ազատվի խորհրդատուների կործանարար ազդեցութիւնից, որոնք խաբում են գահը։ Զայիմիսի կաբինէտը ազգային անհրաժեշտութիւն է. լիբերալները մտադիր են աջակցել նրան և կարող են առաջարկել համաձայնութեանը Յունաստանի ըստ ամենայնի բարեացակամ չէզոքութիւնը։ Վենիզելօսը յոյս յայտնեց, որ ժողովրդի ձայնին կանսայ թագաւորը, հակառակ դէպքում պէտք է քննել թէ ինչ նախաձեռնել, որովհետև անկարելի է այլևս ֆատալիզմով և անտարբերութեամբ ականատես լինել երկրի դրութեան։ Ճառից յետոյ ամբոխը հանգիստ ցրվեց։

ՍՏՕԿՀՕԼՄ.—Բեռլինից հաղորդում են, որ գեներալ ֆօն Ֆալկենհայմի փոխարէն դաշտային գլխաւոր շտաբի պետ է նշանակվել ֆելդմարշալ Հինդենբուրգը, գեներալ կվարտեյմեստեր նշանակվեց գեն. Լեդինդօրֆը։

ԲԵՐՆ.—Իտալիայի կողմից Գերմանիային Ռումինիայի և Աւստրիային պատերազմը յայտարարելու առիթով, շվէյցարական դաշնակցական խորհուրդը նորից հաստատեց իր նախկին յայտարարութիւնը, որ Շվէյցարիան կը պահպանի ամենախիստ չէզոքութիւն կռւող կողմերի վերաբերմամբ և այս մասին յայտնեց օտար պետութիւններին։

ԻԵՆԻ.—Բուխարէստից հաղորդում են, օգոստոսի 14-ի առաւօտվանից թշնամի պետութիւնների հպատակներից մի քանիսը ձերբակալվեցին և զինուորական ապահովութեան միջոցներ ձեռք առնվեցին։ Պահական խորհրդի նիստից յետոյ, որը տեղի ունէր դեռ առաւօտվայ ժամի 10-ից, երեկոյեան ժամի 10-ին զօրահաւաք հրատարակվեց, միաժամանակ այստեղ և Վիեննայում աւստրօ-ունգարական կառավարութեան յայտարարվեց պատերազմ։ Սրանից յետոյ ռումինական զօրքերը անցան սահմանը։ Զօրահաւաք յայտարարելը Բուխարեստի ազգաբնակութեան մէջ մեծ խանդավառութիւն առաջ բերեց։ Ժողովրդի ահագին բազմութիւնը բազմիցս ցոյցեր կատարեց ռուսական դեսպանատան առաջ և անվերջ կեցցէ ի պատիւ թագաւորի և Կայսրի չէր դադարում ամբողջ օրը։ Ռուսական դեսպանի աւտօմօբիլը ճանաչվեց, ամբոխը համակրական ցոյց սարքեց փողոցով անցնող կայսերական դեսպանին։ Աւտօմօբիլը կանգնեցրին. մարդիկ բարձրանում էին և սեղմում դեսպանի ձեռքը։

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

17 օգոստոսի

ԹԷՀՐԱՆ.—Նոր կաբինէտի կազմը հետևեալն է. Վօսուղուդ-ուդ-Դօվլէ՝ մինիստր նախագահ և արտաքին գործերի մինիստր, Սարդար Մանսուր՝ ներքին գործերի մինիստր, թագաւորազն Ֆարման Ֆարմանի որդին Ֆիրուզ Միրզան՝ արդարադատութեան, Մօմտազ-ուլ-Մուլք՝ ժողովրդական լուսաւորութեան, Մուխտազ-ուլ-Մուլք՝ ֆինանսների, Ամին-ուլ-Մուլք՝ պօստի և հեռագրի և Կավամ-ուդ-Դօվլէն՝ հասարակական աշխատանքների։ Նոր կաբինէտի մեծամասնութիւնը պատկանում է չափաւոր շրջաններին, որոնք հակված են դէպի Ռուսաստանը և Անգլիան։

ՍՏՕԿՀՕԼՄ. — Սէյսմօգրաֆը Ուբսկօյում ցոյց տուեց, որ երէկ տեղի է ունեցել երկրաշարժ 5508 կիլոմետր տարածութեան վրա, որը շարունակվել է 7 ժամ 45 րօպէ մինչև 9 ժ. 30 ր. առաւօտվայ։ Նոյն երկրաշարժի մասին իմացվեց նաև Ուպսալի սէյսմօգրաֆում։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՔԱՀԱՆԱՆ ՈՒՍՈՒՑԻՉ

III

Բացի այդ, քահանաների դպրոցաւարտ լինելը դեռ երաշխիք չէ նրանց ուսուցչական արժանաւորութեան։ Քանի՜ այդպիսի քահանաներ գիտեմ, որոնք դպրոցաւարտ (Թեմական, Ներսիսեան) լինելով հանդերձ՝ չեն կարողանում նոյն իսկ մի երկտող պարզ նիւթ շարադրել և կամ չընքինչնորհքին դաս պարապել։

Մի Ներսիսեանաւարտ քահանայ տարէն տասներկու ամիս տարրական դպրոցի աշակերտներին տանջում, բթացնում էր, ճգնելով բացատրել նրանց Աստուծոյ էութիւնը, յատկութիւնը, հարց տալով. «Ինչ է Աստուած»։ Եւ խեղճ երեխաները թութակի նման անգիր պատասխանում էին իր իսկ սովորեցրած անմարսելի բառակոյտերը, ֆրազները։ Դրանից յետոյ անցաւ «Հաւատամքի» բացատրութեան, որը և տևեց մինչև ուսումնական տարվայ վերջը... Մինչդեռ մանկան հոգեբանութիւնը և մանկավարժութիւնը հրամայաբար պահանջում են՝ տարրական դպրոցներում Հին և Նոր Ուխտից անցնել միմիայն ընտիր կտորներ և այն էլ անպայման մանկական պարզ, դիւրամատչելի լեզուով պատմված և առօրեայ կեանքին յարմարեցված պատկերաւոր ձևերով։

Մի ուրիշ Թեմականաւարտ քահանայ քերականութեան դասին բացատրում է. «Եզակի՝ մարդ, յոգնակի՝ մարդիկներ»...

Դարձեալ մի Ներսիսեանաւարտ քահանայ գրում է մի այսպիսի խնդրագիր.

«Պ. պ. հոգաբարձութեան (?) N դպրոցի.

«Սորա հետ ներկայացնելով հարգելի հոգաբարձութեանդ իմորդի X-ի ուսման և ծնկի վկայականը՝ ուստի խնդրում եմ ընդունել նրան ձեր յանձնված դպրոցի համապատասխան դասարանը...»

Ահա ձեզ «կանօնաւոր ուսում ստացած» քահանայ-ուսուցիչների մի երկու նմուշ։ Եթէ մի այսպիսի գռեհիկ սխալներ կատարողը աշխարհիկ ուսուցիչ լինի, «վզակոթին» տալով դուրս կը վռնդեն դպրոցից... Իսկ ինչպէս վարվել նման քահանայ-ուսուցչի հետ, ես առաւել, երբ նա լիակատար տէր կանգնի դպրոցին», ինչպէս խորհուրդ է տալիս Հովիւը։

IV

Հայ ժողովուրդը միշտ էլ գիտէ գնահատել և ըստ արժանւոյն վարձատրել՝ արժանաւոր և իրանց կոչման վեհութիւնը ըմբռնող՝ ժողովրդասէր քահանաներին. բաւական է, որ նրանք ունենան գէթ մի քառորդը այն գեղեցիկ բարեմասնութիւնների և ընտիր յատկութիւնների, որոնք ցուցադրում են Հովւի յիշատակած բողոքական պաստորները...

Այսպէս թէ այնպէս՝ քահանաների նիւթական ապահովութեան շէնքը երբեք չը պէտք է նկրտել կառուցանելու հայ չարքաշ ուսուցիչների կեանքի խորտակման փլատակների վրա... Դրանով ազգային ինքնապահպանութեան մի տխրաէջ պատմութիւն ևս կաւելացնենք մեր բիւրաւոր ցաւերի վրա...

Այո, շատ ճիշդ է «Մշակի» խմբագրական ծանօթութիւնը՝ թէ «մեր դպրոցը արդարև մի ճգնաժամ է ապրում»։ Բայց այդ ճգնաժամը կարելի է անց կացնել և տանելի դրութիւն ստեղծել ոչ թէ Հովիւի առաջարկած անընդունելի եղանակով, այլ համաժողովրդական միահամուռ ուժերով, երբ հայութիւն կազմող իւրաքանչիւր գիտակից անհատ էլ սիրով և պատրաստակամութեամբ կընդառաջէ նիւթական փոքր զոհաբերութեամբ ազգային-դպրոցական թեթևլուծը կրելու, երբ մեր ազգային-եկեղեցական ընդարձակ կալուածների բացիօնալ շահագործումով մշտնջենական դպրոցական դրամագլխի անսպառ աղբիւր կը ստեղծենք և երբ, վերջապէս, մեր բոլոր՝ հրապարակի վրա գործող՝ հասարակական-կուլտուրական ընկերութիւնները և մարմինները, օժանդակութեամբ հայ բուրժուազիայի, իրանց գործունէութեան առաջնակարգ հոգսերից մէկը կընդունեն ազգային կրթութեան լայն տարածումը հայութեան բոլոր խաւերի ու խորշերի մէջ...

Իսկ այս կարգինալ և հրատապ հարցերի բարեաջող լուծման հետ սերտ կերպով և անքակտելիօրէն կապված է և բազմավաստակ ուսուցիչների նիւթական և իրաւական դրութեան ցանկալի և անհրաժեշտ բարելաւումը։

Մենտօր-Միրամ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԹԻՖԼԻՍ

Կայացաւ քաղ. բժշկա-սանիտարական բիւրօյի նիստը, որտեղ որոշվեց մինչև սեպտեմբերի 1-ը մաքրել փոս տեղերը, վերելքները և հորի ափերը, փողոցները և բակերը մաքրելու գործը յանձնել տնատէրերին։ Մաքրութեան վրա հսկելու գործը յանձնել ոստիկանութեան և թաղական հոգաբարձուներին։ Բժշկա-սանիտարական բիւրօն որոշեց բաժանվել խմբակների, որպէս զի հնարաւորութիւն ունենայ լաւ հսկել քաղաքի մաքրութեան վրա։

Վրաստանի էկզարխը յայտնեց նահանգապետին, որ Փոխարքայի նախագահութեան տակ եղած հիւանդ ու վիրաւոր զօրականներին խնամող կոմիտէը այս օրերս Թիֆլիսում բաց է անում արհեստանոց ներկայ պատերազմում իրանց աշխատելու ընդունակութիւնը կորցրած զինուորների համար, որոնք այդ արհեստանոցում սովորելու են դերձակութիւն, կօշկակարութիւն և ուրիշ արհեստներ։ Այդպիսի զինուորները ստանալու են ապրուստ և ամեն ծախս։ Այդ մասին յայտնելով, էկզարխը խնդրում է նահանգապետին յայտնել Թիֆլիսում բնակվող զինուորներին, թէ նրանցից ով կը ցանկանայ մտնել յիշեալ ապաստարան-արհեստանոցի մէջ։

Քաղ. վարչութիւնը հեռագիր է ստացել Շուշու քաղաքագլխից, որով վերջինս յայտնում է, որ Շուշին ալիւրի սուր ճգնաժամ է ապրում, և խնդրում է 10 վագօն ալիւր ուղարկել։ Քաղ. վարչութիւնը համաձայնել է տալ միայն 2 վագօն։

Քաղաքագլուխ Ա. Խատիսեանը վերադարձաւ Կիսլավօդսկից, ուր նա մեկնել էր երեք շաբաթ արձակուրդով։

Երէկ ոստիկանապետը հրաման տուեց ոստիկանութեան, խստիւ հսկել քաղաքի փողոցների և խանութների մաքրութեան վրա։

Զինուորացուներին ժամանակամիջոց տուող քաղ. կոմիտէը ծխախոտի գործարանները ճանաչեց որպէս պետութեան պաշտպանութեան համար աշխատող ձեռնարկութիւններ, ուստի և նրանց ծառայողներին ժամանակամիջոց տուեց մինչև յունվարի 1-ը։

Օգոստոսի 20-ին Շաշկօվսկին մեկնում է Պետրօգրադ, մասնակցելու այնտեղ, օգոստոսի 25-ին, կայանալիք պարենաւորման խորհրդակցութեանը։ Այս խորհրդակցութեանը մասնակցելու են Ռուսաստանի տարբեր շրջանների պարենաւորման լիազօրները։

Օգոստոսի 16-ին № 40 լազարէթում կային խօլերայով հիւանդներ 42 հոգի և խօլերայով կասկածելի 9 հոգի։ Զինուորական հիւանդանոցում կային 7 հոգի, որոնցից 1-ը մեռաւ։

Օգոստոսի 15-ին և 16-ին Թիֆլիսում ստացվեցին 19 վագօն ալիւր, 5 վ. շաքար և շաքարաւազ 2 վագօն։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿ., ԳԵՂԱՐ.

ԲԺՇԿԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

I

Ներկայ պատերազմը իր աշխարհակործան ընթացքով շատ մը հակադիր ուժեր ոտքի հանած է դիմադրութիւն ընելու ու չարաղէտը ըստ ամենայնի թեթևցնելու։

Այս նամակի մէջ քանի մը խօսք պէտք է ընեմ պատերազմական վիրաւորեալներու մասին։

Անշուշտ վէրքերը բազմազան են. հրազէնով վէրք ստանալ կախում ունի գործիքի տեսակէն։ Այսպէս՝ պարզ հրացանի գնդակը եթէ մահաբեր չէ, բոլորովին անվնաս կրնայ մնալ մարդու մարմնոյն մէջ օրերով, տարիներով մինչև որ ճարտար վիրաբուժի դանակն և ունելին վրայ հասնին։ Ընդհանրապէս ռումբն աւելի մահաբեր է ու վտանգաւոր, քան գնդակը, վասն զի ռումբի ջարդ ու փշուր եղած մեծ ու փոքր կտորները բազմաթիւ վէրքեր կը բանան աւելի դժուար դարմանելի, հագուստի ու մանաւանդ հողի կտորներ կը բերեն վէրքերու մէջ և սոսկալի ու աճուլի հիւանդութեանց պատճառ կը դառնան։

Վէրքերէն ամենէն ծանրը ուղեղին, թոքերուն, մանաւանդ սրտին և ողնաշարինն են։ Ամենէն ողբերգականն է ուղեղի վէրքը. հիւանդ մը, որ ամիսներ առաջ կատարեալ առողջացած, է յանկարծ կը կրկնէ, ուսեցք մը կունենայ ուղեղային ու քանի մը օրուան մէջ կը մեռնի։ Պարիզի վիրաբուժներէն մէկը X ճառագայթներու շնորհիւ յաջողեցաւ սրտի մկանային պատէն գնդակ մը հանել, որու գործողութեան տողերուս գրողը ներկայ էր։ Ուրիշ վիրաբուժ մը ձախ թոքէն ռումբի մեծ կտոր մը հանեց, ինչ որ համեմատաբար շատ աւելի դիւրին է, քան սրտի վրա կատարուած գործողութիւնը։ Միևնոյն բժշկապետը ողնաշարին ծուծէն բազմաթիւ գնդակներ հանած է X ճառագայթներու շնորհիւ. յոգնեցուցիչ ծանր ու երկար գործողութիւն, բայց համեմատաբար նուազ վտանգաւոր։

Վէրքերու անմիջական հետևանքները շատ չնչին են համեմատած հեռաւոր արդիւնքներու հետ։ Գլխի վրայ ուղեղի նիւթական կորուստը անփոխարինելի է, ինչ որ կրնայ յաւիտենական անդամալուծութիւն, անխօսութիւն, կուրութիւն պատճառել, նաև գանկի վրայ մեծ բաց մը բանայ։

Բազմաթիւ փորձեր եղած են կտրուած կամ մասամբ վիրաւորուած ջիղերու վրայ։ Տարրական անդամազննութիւն իմացողը գիտէ, որ ջիղերը ուղեղային կեդրոններէն կը բղխին ու կը տարածուին մարմնի զանազան մասեր։ Գլխաւոր կեդրոններն են գանկուղեղ ու ողնուղեղ։ Արդ՝ երբ գնդակ մը կանցնի, ծակելով դիցուք բազուկը, ոչ միայն կրնայ կոտրել ոսկորը, վնասել մկանունքը, երակները, այլ կտրել ջիղը, որուն արդիւնքը կըլլայ մասնակի անդամալուծութիւն։

Կարգ մը բժիշկներ պատերազմի սկզբէն ի վեր փորձեր ըրած են, ու պէտք է խոստովանիլ, որ քաջալերիչ արդիւնքներու հասած են։ Քանի-քանի կտրուած ջիղեր տեսած եմ, որոնք բժշկապետին միջոցաւ կապուելով ծայր-ծայրի՝ առողջացած են։ Մինչև անգամ պատահած կըլլան, երբ կտրուած ծայրերը իրարու չհասնին, ուրիշ անկարևոր ջիղերով, կտոր մը դնելով իրարմէ հեռացած ծայրերու միջև, ինչ որ շատ քիչ յուսալից է, քան ծայր ծայրի կապելը։

Ջիղերու վրայ կատարուած այս գործողութիւնը շատ փափուկ է ու պէտք է զգու-

շութեամբ վարուիլ որ չվնասուին ջղային ցանցերը։

Մտադիր եմ մանրամասն նկարագրել յետագայ նամակներովս քանի մը կարեւոր գործողութիւններ, ինչ որ շատ մը հայ վիրաւորներու համար կը յուսամ թէ բոլորովին անսպասելի նորութիւն պիտի ըլլայ։ Ինչպէս ըսի, բժշկական ու առողջապահական միջոցներ վիրաւորներէն 100-էն 95-ը կազատին, իսկ վիրաբուժութիւնը հրաշքներ կը գործէ վիրաւորներու վրայ։ Ահա վիրաւոր մը, որ չի կրնար իր աջ ձեռքը գործածել, ամէն օր զինք կը տանեն. իր թղթակցութիւնները ձախ ձեռքով կը գրէ։ Վիրաբուժը կը քննացնէ զանի, կը բանայ անոր հին վէրքը ու նորոգութիւն մը կընէ. 6 ամիս վերջ հիւանդը կը սկսի գործածել իր ձեռքը։ Ուրիշ մը սոսկալի կերպով կը տառապի. իր սրունքը ցաւի, մրմուռ կը զգայ ոտքի մէջ. ջղի վրայ կատարուած գործողութիւն մը ամսուան մէջ կօշնչացնէ ցաւն ու մրմուռը։

Հայկ

Պարիզ

ԿԵԱՆՔԸ ԳԱՒԱՌՈՒՄ

ՎԵՐԻՆ-ԱԶԱՅԻ ՍՊԱՌՈՂԱԿԱՆ ԽԱՆՈՒԹԸ

Տեղիս Սպառողական խանութը 2—3 տարուց ի վեր գոյութիւն ունի, որի ձեռնարկութիւնն սկսուած է դեռ պատերազմից առաջ։ Սակայն դժբաղդաբար մինչ այսօր չը կարողացաւ արմատ բռնել տեղական ժողովրդի մէջ։ Պատճառները մեկէ աւելի են. խանութը փոխանակ տարուէ տարի շօշափելի շահ մը ցոյց տալու, դեռ նախանցեալ տարվանից ինչ-որ նոյն խանութի գործակատարի զեղծման պատճառով, որպէս թէ, յանկարծ 206 ռուբլու մի բաց երեւաց, որի շնորհիւ անդամների ստուար մասը իրանց փայերը ետ վերցնելուց դատ, խանութը 5—6 ամիս փակման դատապարտվեց։

Սրանից ամիսներ առաջ կրկին վերաբացվելով՝ այս անգամ կը յուսայինք թէ աւելի դրական արդիւնքներ պիտի տայ իբրև կօօպերատիվ խանութ և պիտի կարենայ փակել ուրիշ սանձարձակ սպեկուլանտներ առաջացրած թանկութեան այս օրերին. հակառակն՝ համեմատած տեղական միւս առևտրականներին, նա երբեմն աւելի թանգ և յաճախ նրանց ծախած մինոյն գներով է ծախած ճօթեղէն և այլն, իսկ կենսամթերքներին փոխանակ աւելի լայն տեղ տալու, շատ քիչ են գտնված. թէև նոյն նպատակով վարչութեան նախագահ անուանված Ա. Տէր-Յարութիւնեանի ժամանակ իր անձնական պատեհութիւններին յարմարեցնելով յաճախ ճամբորդութիւններ կանէր դէպի Երևան, Թիֆլիս, երբեմն Նախիջևան և Օրդուբաթ, սակայն սակագնով առնել չը կարենալուն համար, ձեռնունայն յետ կը դառնայ շատ քիչ զէպքերին աջողելով, իսկ ճամբորդութեան այդ ծախքերը ընկերութիւնը կը հոգայ։

Վերջերս էլ մի ամիս առաջ թերթերի մէջ գրվեցաւ թէ «Գիշերանց անյայտ մարդկանց կողմից Վերին-Ազայի սպառողական խանութը կողոպտվեցաւ՝ 3000 ր. կորուստ տալով»։ Ահա մի ծանր հարուած ևս. չե՞ որ այնտեղ քնացրած կօպէկները հասարակ ժողովրդի արիւն-քրտինքով խնայ... ծ վերջին կօպէկներն են՝ ս... օրերի հա... ...րաւոր եղածին չափ մատչելի գներով կեսամթերքներ ձեռք բերելու, այն ինչ 3000 ր. մի նոր բեռ ևս կը գայ ծանրանալու նոյն ընկերութեան անդամների վզին։

Իրազեկ

Վերին-Ազա

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Մի եղերական մահ

Մեղրի, 8 օգոստոսի

Բագուի սպանդանոցի կառավարիչ առասնաբոյժ Գուրգէն Ալ. Վաչեանցը, արձակուրդով, իր ուսանողուհի քրոջ հետ միասին մի քանի օրով ծննդավայր այցի եկած լինելով, ամսիս լոյս 5-ի գիշ. ժ. 12-ին, քոյր ու եղբայր, համագիւղացի Ս. Գ. Փարսադանեանի ընկերակցութեամբ, ճանապարհվում են դէպի Օրդուբաթ։ Քոյր ու եղբայր սպիտակ հագուստով, մի մի ձի նստած, Փարսադանեանը՝ ջորի, Մեղրիի հուրդիան պօստի առաջով անցնելիս, Գուրգէնը պահակին հարցնում է, թէ կարելի՞ է գնալ։ «Կարելի է»,—ասում է պահակը, առանց յայտնելու, որ՝ մօտակայքում պահակակայան կայ, ուստի պիտի զգոյշ լինել։ Գիշերը պարզ լուսնկայ էր։ Առաջից գնում է եղել Գուրգէնը, նրա ետևից քոյրը, իսկ վերջից Փարսադանեանը, քիչ-քիչ տարածութեամբ միմեանցից հեռու։ Գիշերվայ ժամը մօտ 2-ին, երբ Գուրգէնը բոլորովին մօտեցած է լինում պահակակայանի զինուորներին, անսպասելիօրէն լսվում է հրացանի կրակոցի ձայնը մօտիկից։ Գուրգէնը, ձեռքը կրծքին տանելով և հազիւ «ճխ, Թուրքերը» արտասանած, երկրորդ կրակոցն է հետևում, և խեղոյն անշնչացած ընկնում է ձիուց։

Իրազեկ անձինք ասում են, որ զոհի մօտ եղել էր մօտ 100 ր., այն ինչ միայն 36 ր. է գտնվել ծոցատետրում, այն էլ, երբ առանց բացանելու ծոցատետրը յանձնվել է Փարսադանեանին։

Հանգուցեալի հայրը Բագուից անկարող եղաւ թաղմանը հասնել և իր վերջին հրաժեշտը տալ, շատ ու քիչ մխիթարանք զգալու։

Թաղումը մեծ շքով կատարվեց կիրակի, ամսիս 7-ին։ Հանգուցեալի հօրեղբայրները, ի յիշատակ իրանց եղբօրորդու, 300 ր. նուիրեցին դպրոցին՝ երկու աղքատ աշակերտի որպէս ուսումնավարձ։

Հանգուցեալի դագաղը ծածկված էր թարմ ծաղիկներով և ծաղկեպսակներով։

Գուրգէնը հաստատակամ, անշահասէր, ազնիւ ծառայող էր, իր ստորադրեալներից յարգված, մօտիկներից ու շրջապատողներից սիրված, և ապագայ խոստացող երիտասարդ էր, հազիւ 27 տարեկան։ Ամբողջ գիւղը՝ յանձին իր համայնքի ազնիւ զաւակի, մի մեծ կորուստ ունեցաւ։

Ն. Վարդանեան

ՄԱՄՈՒԼ

ՎՐԱՑ ՄԱՄՈՒԼ

Առաջիկայ սեպտեմբերի 11-ին Թէլաւում նշանակված են քաղաքային ընտրութիւններ։ Իւրաքանչիւր անգամ, երբ հայերով ու վրացիներով խառն ազգաբնակութիւն ունեցող որևէ քաղաքում մօտենում են ընտրութեան օրերը, միաժամանակ հանդէս է գալիս և քաղաքային ընտրողական հակադեմօկրատ օրէնքը, որ և առիթ է տալիս անվերջ բանակռիւների և տեղն ու տեղը մղվող պայքարների։ Եւ ցաւալին ու ողբալին այն է, որ հասարակութեան՝ ընտրութիւններով հետաքրքրվող մասը, մոռացութեան տալով այդ գլխաւոր հանգամանքը, հարցին տալիս է ազգային բնոյթ և, փոխանակ ընտրական օրէնքի դէմ կռւելու, կռւում է ազգերի հետ։

Եւ պէտք է սպասել, որ,— ասում է «Սախ. Փուրցելի»-ն իր՝ Թէլաւի ընտրութիւններին նուիրած առաջնորդող յօդուածում,—տեղի կունենայ սովորական պայքարը։ 284 ցենզ ունեցողների մէջ 85-ը միայն վրացի է, իսկ մնացողը հայեր են։ Եւ այսպիսի պայմաններում ի հարկէ կշեռքի ծանրութիւնը հակվելու է դէպի հայերի կողմը։

Բայց բոլորովին այլ պատկեր կը ստացվէր, եթէ ձայնի իրաւունքով միայն տնատէրերն ու վաճառականները չը լինէին օգտվելիս։ Այն ժամանակ դեռ վիճելի կը լինէր՝ ո՛վ աւելի մեծ ույժ կը ներկայացնէր. հայերը թէ՞ վրացիները։

Անկասկած, կը պատասխանենք մենք յարգելի խմբագրութեանը, ույժը եթէ վրացիների կողմն էլ չը լինէր, բայց կը լինէր դէմօկրատ դասակարգի կողմը, որը անկեղծ կողմնակից է ազգերի համերաշխութեան (թէև յաճախ այս բառը «Ս. Փ.» գործ է ածում չակերտների մէջ)։ Այո, երբ փոխվի ընտրական օրէնքը և ժողովրդի դեմօկրատ մասը հնարաւորութիւն ստանայ ընտրութիւններին մասնակցելու, ինքն իրան կը վերանայ ասպարէզից ամէն մի դժգոհութիւն, որովհետև դեմօկրատիան ձայն տալիս կը ղեկավարվի ոչ թէ ազգային խըտրութիւնով, այլ նրանով, թէ ո՛վ աւելի անկեղծ կը լինի ժողովրդի իրաւունքները պաշտպանելու գործում։

Ամեն մի կասկածից դուրս է, որ,— շարունակում է լրագիրը,—եթէ այսօր մեծամասնութիւն կազմում են հայերը, վաղը, երբ փոխվեն պայմանները այդ մեծամասնութիւնը կանցնի վրացիների ձեռքը և նրանք էլ իրանց կողմից կաշխատեն քաղաքային ինքնավարութիւնից հեռացնել հայերին այնպէս, ինչպէս այսօր այդ անում են մեզ հայ նացիոնալիստ վաճառականները։ Եւ տեղի կունենայ այն, ինչ որ բոլորովին բնական կերպով տեղի ունեցաւ Փօթի քաղաքում։ Ուստի լաւագոյն միջոց մենք համարում ենք այն, որ Թէլաւում համաձայնութեան գան և միացած ույժով ծառայեն քաղաքի ազգաբնակութեան շահերին։

Եւ այդ համաձայնութիւնը, կաւելացնենք մենք, միշտ և ամեն տեղ էլ հնարաւոր է, եթէ միայն վրացի և հայ ինտելիգենտ դասակարգերը անկեղծ կերպով ցանկանան այդ և ոչ թէ «հին-հին դարմանները քամուն տալով» մէկը միւսի տեղը զաւթել աշխատեն։

Մենք համոզված ենք, որ այժմեան ցէնզաւոր վաճառականութիւնը, որին ի նկատի ունի «Ս. Փ.»-ն, նոյնքան է մօտ հայ դեմօկրատիայի շահերին, որքան և վրաց դեմօկրատիային։ Հետևապէս միակ ելքը դըրանցից ազատվելու՝ ընտրողական օրէնքի ժողովրդականացնելն է, որի շուրջը և պէտք է աշխատել։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, 11 օգոստոսի

Թիֆլիսի գաւառի Տաբախմելա գիւղի հին եկեղեցին հեղեղից փլվելով 12 տարուց աւելի է, ինչ գիւղը եկեղեցի չունի և զրկված է հոգեւոր մխիթարութիւնից։ Չը նայած հինգ տարի է ես մակարդակ պատրաստել եմ տուել և գիւղացիք ինձ հետ բարի ցանկութիւն ունէին եկեղեցի կառուցանել, բայց չքաւոր լինելով չը կարողացանք մինչև այսօր ձեռնարկել եկեղեցու շինութեան։

Թիֆլիսաքաղաքացի Արտեմ Եագօրեան Բաշխիաշվիլին, անձամբ տեսնելով գիւղացոց այս կարիքը, սիրայօժար ցանկութիւն յայտնեց իր սեփական ծախքով կառուցանել ամբողջ եկեղեցին՝ համաձայն մակարդակի՝ եկեղեցու համար յատկացված նոր տեղում։

Արդէն մի տարի է, ինչ Տաբախմելա գիւղը ունի ծխ. երկսեռ դպրոց, որ պահում են իրանց ծախքով պ. պ. Յակովբ Մելիք-Բախտամեան, Նիկողայոս Մատինեան և Գաբրիէլ Կաֆեան։ Գիւղացիք իրանց բաղդաւոր են համարում, որ բարի մարդիկ, մտնելով իրանց աննախանձելի դրութեան մէջ, հոգս են քաշում իրանց մասին և հոգեւոր ու մտաւոր սնունդ մատակարարող հիմնարկութիւններ հաստատում իրանց ու որդոց համար։

Տաբախմելայի հայ հասարակութիւնը ինձ հետ յայտնում է զգացված սրտից անկեղծ շնորհակալութիւն թէ պ. Արտեմ Բաշխիաշվիլիին և թէ դպրոցը պահպանող պարոններին։

Թիֆլիսի հայոց եկեղ. գործակալ՝

Սարգիս ա.-ք. Տիօյեանց

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՉԷԶՈՔ ԵՐԿԻՐՆԵՐԻ ՍՕՑԻԱԼԻՍՏՆԵՐԻ ԿՕՆՖԵՐԷՆՑԻԱՆ

«Vorwärts»-ը մի քանի մանրամասնութիւններ է տալիս այս տարվայ յուլիսի վերջում Հաագայում կայանալիք չէզոք երկիրների սօցիալիստների կօնֆերէնցիայի մասին։

Կօնֆերէնցիան չի եղել բազմամարդ։ Կազմակերպողները յոյս չեն ունեցել մեծ թւով մասնակցողների վրա, բայց եղել են աւելի քիչ, քան սպասել էին։ Մասնաւորապէս չի եղել ռումինական կուսակցութեան ներկայացուցիչը այն պատճառով, որ Ռումինիայում տիրում էր նախապատերազմական յուզալի տրամադրութիւն։ Չէին եկել ոչ շվէյցարիացիք, ոչ նօրվէգիացիք, որոնց Գերմանիան մերժել է ճանապարհ տալ իր հողով։ Կօնֆերէնցիան բանալու րօպէին չը կար և Սպանիայի ներկայացուցիչը։

Այսպիսով կօնֆերէնցիային մասնակցել են հօլլանդացիները, շվէդները, Միացեալ Պետութիւնների և Արգենտինայի սօցիալիստների ներկայացուցիչները։ Ներկայ էր սօց. միջազգային բիւրօյի քարտուղար Հիւյսման, բայց որպէս մասնաւոր անձն։ Նա եռանդուն մասնակցութիւն էր ցոյց տուել կօնֆերէնցիայի նախապատրաստութեան աշխատանքներին, իսկ կօնֆերէնցիայի նիստերին աջակցում էր որպէս թարգման։

Կօնֆերէնցիան ստացաւ մի շարք հաղորդագրութիւններ և ողջոյններ, որոնց թւում և Վանդերվէլդից։ Բացի այդ, հեռագիրներ ստացվեցին գերմանական սօց.-դեմօկրատական կենտրոնական միութիւնից և Լեհաստանի, Գալիցիայի, հարաւային սլաւօնների սօցիալիստներից, նաև ռուսական արտասահմանեան կօմիտէտից։ Կօնֆերէնցիան ստացաւ նաև բողոք Շվէյցարիայի լատիշական կօմիտէտից ընդդէմ Ստօկհօլմի լատիշների։ Շվէյցարական լատիշական կօմիտէտը կողմնակից է աւտօնոմիային դեմօկրատացած Ռուսաստանի սահմաններում։

Կօնֆերէնցիան բացեց մի ընդարձակ ճառով հօլլանդացի սօցիալիստ Տրելստրը։

Ռազմաբեմերում և կռւող երկիրների ներսը կատարվող իրադարձութիւնները բնորոշելուց յետոյ Տրելստրը կանգ առաւ այն ազդեցութեան վրա, որ ունեցել է Բուրգֆրեդէնի գաղափարը սօցիալիստական կուսակցութիւնների քաղաքականութեան վրա։ Նա այնուհետև խօսեց այն մասին, որ փորձեր են արվել միջազգային բիւրօյի նիստ գումարել, որը սակայն անաջողութեան է հանդիպել այն պատճառով, որ ֆրանսիացի սօցիալիստները մերժել են, չը կամենալով հանդիպել գերմանացի սօցիալիստներին մինչև այն ժամանակ, երբ Ֆրանսիան ու Բէլգիան մաքրըված կը լինեն գերմանական զօրքերից։

Տրելստրը խիստ դատապարտեց բոլոր սօցիալիստներին, ինչպէս աջակողմեան՝ նոյնպէս և ձախակողմեան թևի, որոնք Ինտերնացիօնալը յայտարարում են խորտակված։ Նա արտայայտվեց մասնաւորապէս այն ձախակողմեանների դէմ, որոնք հրաժարվում են ազգային պաշտպանութեան սկզբունքը ճանաչելուց։ Նա ողջունեց Ցիմմերվալդի շարժումը, իբրև հաշտութեան ձգտելու երևոյթ, բայց վճռապէս դատապարտեց բոլոր նրանց, ովքեր փորձում են վտանգութեան կապերը խզել գոյութիւն ունեցող կուսակցութիւնների հետ։

Կօնֆերէնցիան ընդունեց մի շարք բանաձևեր՝ տնտեսական և քաղաքական խնդիրների նկատմամբ։ Կօնֆերէնցիան իր բանաձևերով ժխտում է տնտեսական պատերազմի գաղափարը և պահանջում է առևտրի լիակատար ազատութիւն։

Խմբագիր-հրատարակիչ՝

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Дозволено военной цензурой.

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Երթեւեկութիւնը Թիֆլիսի ժամով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է

Բագու № 6 արագ	11 ժ. 13 ր.	առ.
» № 8 » լրաց.	3 ժ. 54 ր.	ցեր.
» № 4 պօստատար	9 ժ. 28 ր.	երեկ.
Բաթում № 3 »	11 ժ. 03 ր.	առ.
» № 9 մարդատար	10 ժ. 33 ր.	երեկ.
Երևան և Ջուլֆա № 4 պօստատար	11 ժ. 13 ր.	երեկ.
Սարըղամըշ, զինուորական № 316/631 մարդատար	9 ժ. 48 ր.	երեկ.

ԹԻՖԼԻՍ ՀԱՍՆՈՒՄ Է

Բագուից № 3 պօստատար	10 ժ. 08 ր.	առ.
» № 7 արագ լրաց.	4 ժ. 12 ր.	ցեր.
» № 5 »	8 ժ. 48 ր.	երեկ.
Բաթումից № 3 մարդատ.	9 ժ. 52 ր.	առ.
» № 4 պօստատար	8 ժ. 48 ր.	երեկ.
Երևանից և Ջուլֆայից № 3 պօստատար	8 ժ. 10 ր.	առ.
Սարըղամըշից, զինուորական № 648/299 մարդատ.	5 ժ. 13 ր.	երեկ.

Ամառանոցային գնացքներ

Թիֆլիսից Բօրժօմ № 17	8 ժ. 27 ր.	
տեղ է հասնում	2 ժ. 6 ր.	ցեր.
№ 19,	3 ժ. 20 ր.	երեկ.
» » »	8 ժ. 57 ր.	երեկ.
Բօրժօմից Թիֆլիս № 18	5 ժ. 9 ր.	ցեր.
№ 20,	1 ժ. 28 ր.	գիշ.

Թաւրիզեան երկաթուղի

Ջուլֆայից Թաւրիզ	7 ժ. առաւ.
Թաւրիզից Ջուլֆա,	11 ժ. 30 ր. առ.

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Բժշկ. Բ. Նաւասարդեանի

Հիմնված 1880 թ.

(Կուկիա, Վօրօնցովի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից

«606»-ի եւ «914»-ի ներարկում բժշկական խորհրդակցութեամբ՝ առ. 11—12 ժ.

ՄԹԱՒՈՏՆԵՐԸ

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հիւանդութիւն։

Բ. Գ. ՂԱՍԱՐԵԱՆ—$9^1/_2$—2 ժ. ներքին, ջղային և երեխայոց հիւանդութ. և ծաղկահաս.։

Մ. Մ. ԲԵՆԻԱՄՕՎԻՉ—11—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւանդութիւնների։

Ա. Գ. ԿԱՐԱԳԵՏԵԱՆ—12—1 ժ. երեխ., հինգշ. և շաբաթ. երեխայոց ներքին հիւ. և ծաղկահաս.։

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

Ա. Ն. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ—6—7 ժ. կանանց հ. և վիրաբուժական.

Մ. Մ. ԲԵՆԻԱՄՕՎԻՉ—6—7 ժ.։

Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիում) և օպերացիայի համար առանձին։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՎԱՐԺՈՒՀԻ

ձեռագործի և կարուձևի՝ ցանկանում է պաշտօն ուսումնարաններում կամ որբանոցներում։ Ունի վկայագրեր Մոսկվայի և Պետրօգրադի կուրսերից։ Դիմել՝ Симферополь, магазинъ Семерджіева, Каграманянъ. 692 2—2

АЛЛЕНБЭРИСЪ

АНГЛІЙСКАЯ

Молочно-мучная пища

ДІЭТЪ

рекомендуется нервнымъ, слабымъ, больнымъ, истощеннымъ и дѣтямъ.

ПОЛУЧАЮТСЯ БЛЕСТЯЩІЕ РЕЗУЛЬТАТЫ

Брошюры высылаетъ по первому требованію Англійское Акц. О-во „АЛЛЕНЪ и ГАНБУРИСЪ (Россія)“. Москва, Мясницкая, 32. поч. ящ. 226.

(Гр. 33528) 12—12

„ՄՇԱԿԻ“ ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ

Վաճառվում են

Յօգուտ «Մշակի» ֆօնդի

հետևեալ գրքերը.

1) «Մշակ» եւ հայ կինը — գ. 1 ր. —
2) Համալի մասլահաթներ — » — 30 կ.
3) Կայենի ճանկերում, դրամա 5 գ. Ալ. Առաքելեանի — » — 50 կ.
4) Քառասնամեակ «Մշակի» («Մշակի» յօբելեանի առիթով «Տարազի» հրատարակած ալբոմ) — 1 ր. —
5) Գր. Արծրունու աշխատութիւններ, հատոր I — 1 ր. —

Վերոյիշեալ հրատարակութիւններից մի-մի օրինակ պահանջողները ճանապարհածախս չեն վճարում։ 2. 0—20

„Թաւրիզի Արամեան և Անանեան“

երկսեռ դպրոցների համար հարկաւոր են՝

ՄԻ ՎԱՐԺՈՒՀԻ, որ օրիորդաց մասի վերակացութեան հետ՝ շաբաթական ունենալու է 24 դաս. 15 դաս կար ու ձև և շքեղ ձեռագործ և 9 դաս նկարչութիւն, ռոճիկ 250 թուման պարսից դրամ։

Պարսից մի թումանը հաւասար է 4 րուբլի 40 կոպէկի։

ԵՐԿՈՒ ՎԱՐԺՈՒՀԻ, որոնց համար ազատ դասեր կան I, II և III բաժանմունքներում հայոց լեզուից, իրազննութիւնից, գեղագրութիւնից, բնագիտութիւնից, հայրենագիտութիւնից և թւաբանութիւնից... Իւրաքանչիւրը շաբաթական ունենալու են 24-ական դաս. ռոճիկ պարսից դրամով 300—330 թուման։

ՄԻ ՈՒՍՈՒՑԻՉ, որ դասարաններում աւանդելու է հայոց լեզու, ընդհանուր և Հայաստանի աշխարհագրութիւն, հայոց պատմութիւն և Գ. դասարանի կրօն, շաբաթը 24 դաս. ճեմարանականը կը ստանայ 330—350 թուման պարսից դրամ։

ՄԻ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՀՄՈՒՏ ՈՒՍՈՒՑԻՉ, որ կազմելու է քառաձայն խումբ հանգէսների և պատարագի երգեցողութեան համար, շաբաթը 21 դասով, ռոճիկ 330 թուման։ Բոլոր ուսուցիչ-ուհիները ստանում են 30 ր. ճանապարհածախս։ Պայմանաւորվելու մասին դիմելու են տեսուչ Աղէքսանդր Տէր-Վարդանեանին առ. ժամը 9—12, հիւրանոց «Бо-Мондъ» Елисаветинская ул. № 14 693 4—1

(օ. մ.)

Մանթաշեան Առևտրական Ուսումնարան

Հիմնված Թիֆլիսի Վաճառ. Ընկ. կողմից

(Թիֆլիս, Բէբուտօվսկայա փ. № 50. տելեֆօն 3—48)։

Վերաքննութիւնները օգոստոսի 25-ին, 26-ին, 27-ին։

Ընդունելութեան քննութիւնները օգոստոսի 31-ին, սեպտեմբերի 1-ին և 2-ին։

Մաղթանքը և պարապմունքների սկիզբը սեպտեմբերի 3-ին։

Քննութիւնների և մաղթանքի սկիզբը առաւօտեան ժամը $8^1/_2$-ին։

Ուսումնարանն ունի նաև այբուբենական բաժանմունք։

Ուսման կիսամեակի վարձը 30 րուբլի (սկզբից)։ 669. 10—4

(օ. մ.)

Հաշւապահութեան եւ գրասենեկային գիտելիքների դասընթացներ երկսեռ անձերի համար

Նիկօլայ II Կայսեր անուան Թիֆլիսի Առևտրական Դպրոցին կից

Պարապմունքները կը սկսվեն սեպտեմբերի 15-ից։ Խնդիրները՝ դպրոցի վերատեսչի անունով՝ ընդունվում են դպրոցի դիւանատանը։ 636. 15—8

(օ. մ.)

Առևտրի եւ Արդիւնաբեր. Մինիստրութեան հովանաւորութեան ներքոյ

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԳԻՏԵԼԻՔՆԵՐԻ ԿՈՒՐՍԵՐ

Տ. Մ. ՓԻԼՕՅԵԱՆԻ

ԵՐԿՍԵՌ ԱՆՁԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

(Թիֆլիս, Միխայլովսկի պր., № 24, տելեֆօն № 9—76.)

Խնդիրների ընդունելութիւնը սեպտեմբերի 1-ից։ Պարապմունքների սկիզբը սեպտեմբերի 15-ից։ Ծրագիրներն ու կանոնները ուղարկվում և տրվում են ձրիաբար՝ կուրսերի դիւանատնից։ 632. 0—15

(ա. օ.)

Типографія „ЭКОНОМІЯ“, Тифлисъ